

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดในการจัดตั้งศูนย์วิชาการ

พัฒนาการทางไสตทัศนศึกษามีมานานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เริ่มใช้ทัศนวัสดุประกอบการสอนวิชาศิลปะ สมัยต่อ ๆ มาเมื่อมีผู้ประดิษฐ์คิดค้น เครื่องมือและอุปกรณ์ทางไสตทัศนวัสดุมากขึ้น นักการศึกษาเริ่มมองเห็นความสำคัญของไสตทัศนอุปกรณ์เหล่านั้น จึงนำมาใช้ในการเรียนการสอนมากขึ้น เกิดปัญหาในการจัดเก็บ การผลิต การซ่อมบำรุง ตลอดจนการบริการ จึงเกิดหน่วยงาน ไสตทัศนศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว

แต่เดิมการเรียนการสอนเน้นการท่องจำ และฟังครูเป็นส่วนใหญ่ แต่ต่อมาการสอนเน้นตัวครู หนังสือ ไสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ การทดลอง ดังนั้น จึงได้จัดตั้งห้องสมุดโดยให้เป็นที่รวมทั้งสิ่งพิมพ์ และไสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ แนวความคิดนี้ กระทรวงศึกษาธิการอังกฤษมีแนวความคิดเกิดขึ้นในปี 1578 เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งศูนย์วิชาการ แต่ไม่แพร่หลาย โดยให้เหตุผลว่า "หนังสือและเครื่องมือเครื่องใช้ในการสอนควรอยู่ในที่เดียวกัน เพื่อสะดวกแก่ครูผู้สอน ผู้เรียน และผู้ปกครอง โดยรวมเป็นศูนย์เดียวกัน" แนวความคิดนี้เริ่มเห็นความสำคัญอย่างเด่นชัดในต้นศตวรรษที่ 19 (ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์, 2526: 26)

ระยะต่อมาในประเทศสหรัฐอเมริกา ตอนต้นศตวรรษที่ 20 วัสดุอุปกรณ์การศึกษาประเภทอื่น ๆ นอกจากหนังสือแบบเรียน เริ่มเข้ามามีบทบาท เช่น ภาพ ภาพถ่ายการ์ตูน ต่อมา มี ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และอื่น ๆ แต่ก็ยังไม่ได้นำมาใช้ในห้องเรียน เพราะขาดงบประมาณ และขาดการให้การศึกษแก่ครูในการใช้วัสดุการสอนประเภทนี้ เมื่อห้องสมุดมีวัสดุต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และหน่วยไสตทัศนศึกษาก็มีวัสดุต่าง ๆ มากขึ้น ครูและนักเรียนไม่รู้ว่าวัสดุการสอนประเภทใดอยู่ที่ใด จึงรวมเอาวัสดุการสอนของโรงเรียนมารวมกันไว้ในศูนย์วิชาการ (Shores, 1960: 7)

หน่วยงานทางโสตทัศนูปกรณ์แห่งแรกที่ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1904 คือ พิพิธภัณฑ์ทางการศึกษาเซนต์หลุยส์ (St. Louis Educational Museum) ที่เมืองเซนต์หลุยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจากทีสถำบันแห่งนี้จัดตั้งขึ้น หน่วยงานราชการหลายแห่ง ตั้งแต่โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันอื่น ๆ ที่จัดดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา ก็มีการจัดตั้งหน่วยงานโสตทัศนศึกษาเช่นกัน

พอล แอล เซทเลอร์ (Paul L. Saettler, 1955: 108) กล่าวว่า

การเริ่มงานทางโสตทัศนศึกษาในสถาบันทางการศึกษา สามารถจุดดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น จุดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ห้องเก็บสไลด์ ห้องเก็บภาพยนตร์ งานโสตทัศนศึกษา ที่มีรูปแบบที่ดีตั้งแต่ต้นจะเป็นแนวทางนำไปสู่การจัดตั้งหน่วยงานโสตทัศนศึกษาที่สมบูรณ์แบบในอนาคต

วิลลาต เอส เอลส์บริ (Willard S. Elsbree, 1959: 413) ก็ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงการศึกษาในด้านโสตทัศนศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาว่า

ผู้บริหารโรงเรียนหรือครูใหญ่ ควรช่วยเหลือในด้านการปรับปรุงโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการสอน โดยกระตุ้นให้ครูในโรงเรียนเห็นคุณค่าของโสตทัศนวัสดุ และควรจัดฝึกอบรมให้ครูมีทักษะในการใช้โสตทัศนวัสดุประกอบการสอน และควรจัดหาโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ อย่างครบครันไว้ใช้ในโรงเรียน พร้อมทั้งจัดบริการโสตทัศนวัสดุ และเครื่องมือ เครื่องใช้ให้แก่บรรดา ครู อาจารย์ได้ใช้อย่างสะดวก

หน่วยงานทางด้านโสตทัศนศึกษาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้น การเรียกชื่อของหน่วยงานต่าง ๆ อาจแตกต่างกันตามสภาพ และความต้องการ ชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมีความมุ่งหมายที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น มีความหมายถึงการรวบรวมงานด้านบรรณารักษศาสตร์และโสตทัศนูปกรณ์เข้าไว้ด้วยกัน (สุเวช ณ ทนองคยา, 2516: 11-12) เช่น ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center) ศูนย์แหล่งวัสดุการเรียน (Learning Materials Resource Center) ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center) ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educational Media Center) ศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center) และศูนย์วิชาการ (Learning Resource Center) เป็นต้น

ความหมายของศูนย์วิชาการ

โรส แอล เนกลีย์ (Ross L. Neagley, 1969: 104) กล่าวว่า

ชื่อที่เรียกต่าง ๆ กัน เช่น ศูนย์วัสดุการสอน (IMC) ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (EMC) ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การสอน (Instructional Media Center) ศูนย์แหล่งการเรียนรู้ (Learning Resources Center) ศูนย์แหล่งการสอน (Instructional Resources Center) ศูนย์แหล่งความรู้ (Knowledge Resources Center) หรือชื่ออื่น ๆ ที่นำมาใช้สลับเปลี่ยนหรือผสมทำให้แตกต่างออกไป ในความหมายที่เหมือน ๆ กัน

หลุยส์ ชอส์ (Louis Shores, 1960: 11-12) ได้ให้คำจำกัดความดังนี้ "ศูนย์วิชาการ หมายถึง ศูนย์กลางที่จะรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดหา การดำเนินการเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะมาช่วยในการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ"

เอโม ดี เบอนาดิส (Amo De Bernadis, 1946: 550) ผู้อำนวยการศึกษาของรัฐโอเรกอน กล่าวว่า

ศูนย์วิชาการ เหมือนศูนย์การค้าที่สามารถจะให้ผู้มาซื้อหาได้ตามความต้องการ หมายถึง ศูนย์วิชาการควรจะจัดทุกสิ่งทุกอย่างให้ผู้มาใช้ได้ทุกอย่างตามความต้องการ และสะดวกสบาย ตั้งแต่วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ สถานที่ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ความสามารถของแต่ละบุคคลบรรลุเป้าหมาย

โรเบิร์ต อี ดี เคฟเฟอร์ (Robert E. De Kieffer, 1965 อ้างถึงใน มานิต ยอดเมือง, 2519: 43) กล่าวว่า

ศูนย์โสตทัศนศึกษาเป็นสำนักงานใหญ่ของผู้บริหารและคณะผู้ดำเนินการ เป็นแหล่งที่เก็บรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างมีระบบ ระเบียบ เพื่อบริการให้แก่คณาจารย์ผู้สอนทำการแจกจ่าย ให้ยืม ตรวจสอบ ดูแลรักษา และซ่อมแซม จัดทำแคตตาล็อก ให้ความสะดวกแก่อาจารย์ที่จะทำการผลิต อุปกรณ์การสอนเอง ตลอดจนการผลิตวัสดุในท้องถิ่น ให้ความสะดวกต่อคณะกรรมการในการตรวจพิจารณาวัสดุอุปกรณ์ก่อนการสั่งซื้อ นอกจากนี้ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ควรจะเป็นที่ซึ่ง อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารต่าง ๆ มาร่วมปรึกษาหารือ และรับบริการจากศูนย์ร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530: 1) ได้ให้ความหมาย ศูนย์วิชาการ ไว้ว่า

ศูนย์วิชาการ หมายถึง ศูนย์รวมทรัพยากรต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา โดยเน้นการประสานงาน การผลิต และการใช้ ทรัพยากรร่วมกันในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษา ซึ่งจัดดำเนินการ 2 ระดับ คือ ศูนย์วิชาการจังหวัดและ ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

สำนักงานภาคการศึกษา 5 กรมสามัญศึกษา (2512: 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ศูนย์วิชาการ เป็นแหล่งที่ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา ผู้ที่สนใจ และเกี่ยวข้องกับการศึกษามาแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถทางวิชาการเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการสอน และการดำเนินงาน ศูนย์วิชาการเป็นแหล่งที่มาของวัสดุทัศนวัสดุ และเครื่องอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการเสริมสร้างการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

สำเนา วราภรณ์ (2512 อ้างถึงใน มานิต ยอดเมือง, 2518: 44) อดีตหัวหน้าภาควิชาวัสดุทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ความหมายของศูนย์สื่อการศึกษาว่า

หมายถึงศูนย์หรือหน่วยงานที่ให้บริการเป็นส่วนกลาง เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ ประกอบการเรียนการสอน ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวัสดุ เครื่องมือ แหล่งที่มา ตลอดจนความเคลื่อนไหวต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สุนันท์ ปัทมาคม (2526: 50-51) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

ศูนย์วิชาการหรือศูนย์วิทยบริการเป็นสถานที่เก็บรวบรวม เอาวัสดุที่ใช้ใน ห้องสมุด และศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาเข้าด้วยกัน โดยเน้นหลักในการให้บริการกับผู้ใช้เป็นสำคัญที่สุด โดยจะคำนึงถึงความต้องการ วัตถุประสงค์ในแนวทางที่จะอำนวยความสะดวกต่อการศึกษา เรียกได้ว่า ศูนย์ วิชาการหรือศูนย์วิทยบริการคือแหล่งที่จะสร้างเสริมประสิทธิภาพในการ ศึกษาให้มากที่สุด

จากแนวความคิดของนักโศกทัศน์ศึกษาทั้งหลายดังกล่าว สรุปได้ว่า คำจำกัดความของชื่อเหล่านี้แตกต่างกันอยู่มาก เนื่องจากต้องการอธิบายหน้าที่ที่แตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งของแต่ละท้องถิ่น และตามความจำเป็นในการจัดการศึกษา แต่มีจุดหมายที่เหมือนกัน คือ เป็นแหล่งรวมวิทยาการ ทั้งนี้เป็นสิ่งพิมพ์และไม่ใช่สิ่งพิมพ์ รวมทั้งเครื่องมืออื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ของครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป โดยมีบรรณารักษ์ ผู้อำนวยการโศกทัศน์ศึกษาทำงานร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกันในการจัดการดำเนินงานต่าง ๆ และแบ่งงานกันรับผิดชอบความชำนาญที่ได้รับการอบรมหรือได้รับการศึกษามาในสาขาวิชานั้น ๆ และมีบุคคลหนึ่งที่มีความสามารถเป็นผู้อำนวยการศูนย์ เป็นการรวมวัสดุอุปกรณ์เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สนับสนุนการเรียนทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล เพื่อให้การศึกษามรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

ปรัชญาของศูนย์วิชาการ

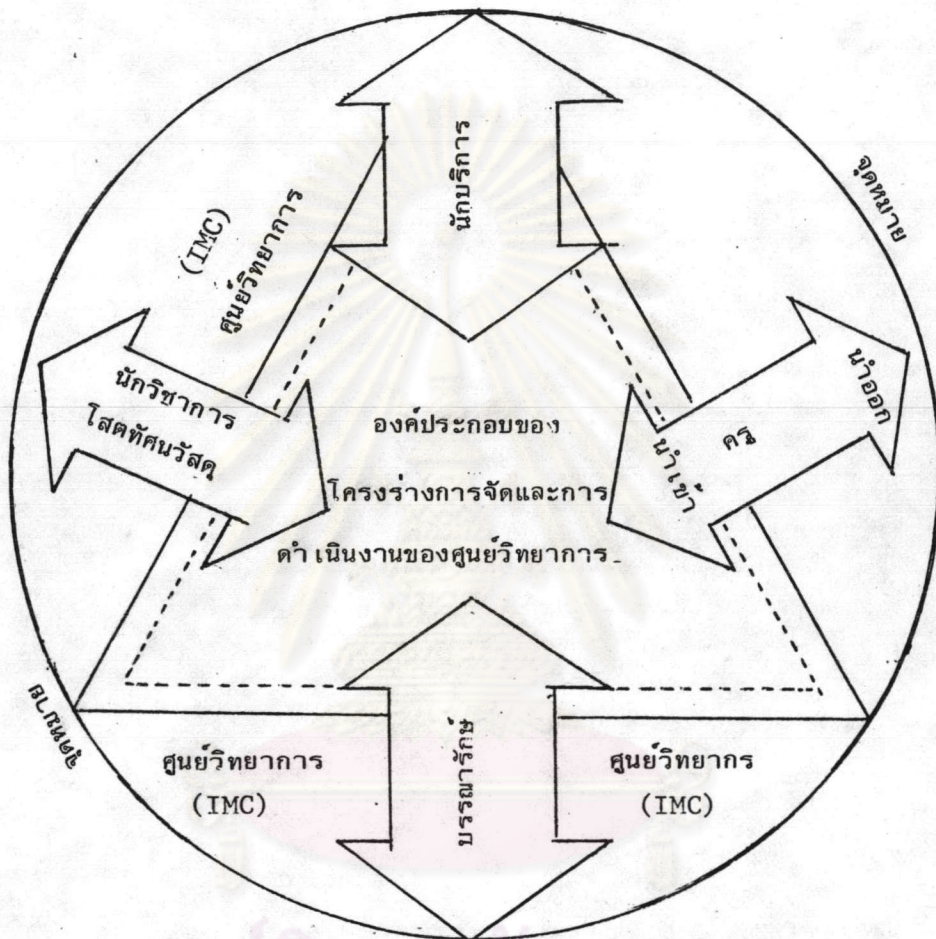
จากคำจำกัดความของศูนย์วิชาการต่าง ๆ ดังกล่าว จึงทำให้เกิดปรัชญา หรือแนวคิดทางด้านศูนย์วิชาการดังนี้

ปรัชญา หรือแนวคิดของศูนย์วิชาการหรือศูนย์วิทยากรก็คือแหล่งที่จะช่วยในการเรียนการสอน เป็นการผสมผสานเอาสิ่งต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพทางการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรเข้าด้วยกัน โดยการเก็บรวบรวมสรรพวิทยากรที่จะเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้มารวมอยู่ในแหล่งเดียวกัน โดยเน้นการวางแผนงานดำเนินการจัดทำอย่างมีระเบียบแบบแผนให้มากที่สุด

ปรัชญาของศูนย์วิชาการในแนวความคิดของ แมค คอล เลสเตอร์ (McCallister, 1975) ได้กล่าวไว้ดังนี้ "ปรัชญาของศูนย์วิชาการ ผู้ศึกษาค้นคว้าสามารถหาทุกอย่างในการค้นคว้าได้ใกล้มือ ประหยัดเวลาและสะดวกสบาย สิ่งที่น่าหวังก็คือ การมีประสิทธิภาพในการค้นคว้า และความก้าวหน้าทางการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสังคม"

จากปรัชญาดังกล่าวได้กำหนดรูปแบบไว้ว่า ในการดำเนินงานของศูนย์วิชาการจะประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษา และบรรณารักษ์จะมีบทบาทร่วมกันในการวางแผน และดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งหมายถึงเป็นการดำเนินการร่วม

กันระหว่างห้องสมุด และไลบรารีสารสนเทศหรือเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน ดังแผนภูมิที่ 1

ศูนย์วิทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทรานซิชัน โกลส์ แอคซีฟเมนต์ โมเดล
 (TRANSITION GOALS ACHIEVMENT MODEL)

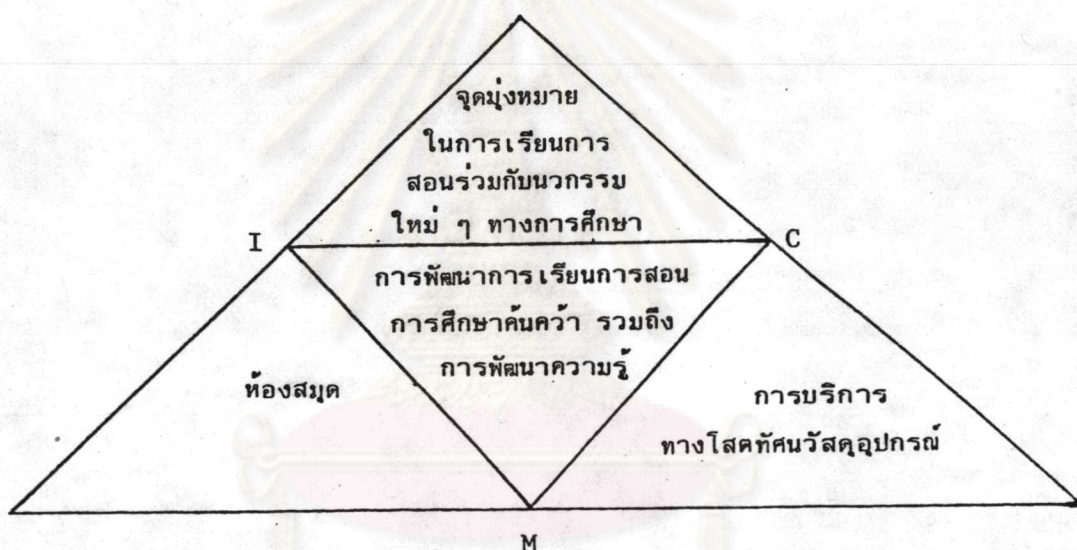
แผนภาพที่ 1 การดำเนินงานร่วมกันระหว่างห้องสมุดและไลบรารีสารสนเทศ เพื่อมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

ที่มา : ฉวีลักษณ์ บุญกาญจน์, 2526 : 26

สำหรับปรัชญาของศูนย์วิชาการในแนวความคิดของ ปีเตอร์สัน (Peterson, 1976)

ได้กล่าวไว้ว่า

ห้องสมุดจะต้องเปลี่ยนแนวเป็นศูนย์วิชาการ หรือศูนย์วิทยากร บริการ การศึกษาค้นคว้าในทุก ๆ ด้านให้ใกล้ตัวผู้ใช้ที่สุด โดยมีความมุ่งหมาย ในเรื่องการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้า และนวัตกรรรมใหม่ ๆ ทาง การศึกษาที่จะนำมาใช้ และสามารถหาช่องทาง พัฒนาการค้นคว้า และ การพัฒนาความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางง่ายค้าย และสะดวก”
 ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2. ปรัชญาของศูนย์วิชาการในด้านการเรียนการสอน

ที่มา : ฉวีลักษณ์ บุญกาญจน์, 2526: 27

ปัจจุบันปรัชญาของศูนย์วิชาการแบบ เป็นคลังผลิตสื่อ มีผลต่อการจัดทรัพยากรการเรียน และการพัฒนาหลักสูตร มีลักษณะเด่นที่สำคัญดังนี้คือ (ฉลองชัย สุรวฒนบูรณ์, 2528: 197)

1. เน้นเกี่ยวกับผู้เรียน ทำให้เน้นการพัฒนาของเอกัตบุคคล ความศักยภาพของ คน โดยจะต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพ
2. การกระจายสื่อความความเหมาะสม ทั้งวัสดุและ เครื่องมือ มีการกระจาย

ตามความเหมาะสมว่า การเรียนการสอนนั้นจะใช้สถานการณ์ใดจึงจะเหมาะสม จะใช้สื่ออะไร จึงจะเหมาะสม มีการกระจายไปตามชั้นเรียน เป็นต้น

3. ใช้ผู้อำนวยการในการผลิต, การบำรุงรักษา การออกแบบสื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน กระจายไปถึงระดับท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนการสอนจากระบบครูเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนมาเป็นผู้เรียน เป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน

4. คุณค่าของสื่อในการ เป็นองค์ประกอบของระบบบูรณาการของระบบการเรียนการสอน

หน้าที่ของศูนย์วิชาการ

การจัดตั้งศูนย์วิชาการมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไปตามความจำเป็นในด้านการศึกษาของแต่ละท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเหมือนกันคือการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ แต่ความมุ่งหมาย เฉพาะของแต่ละศูนย์ย่อมแตกต่างกันไป เพื่อความเหมาะสมกับขอบเขตที่รับผิดชอบ ศูนย์วิชาการที่สมบูรณ์จะต้องมีหน้าที่ในการจัดบริการ ทั้งสิ่งตีพิมพ์ วัสดุที่ไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ และการผลิตอุปกรณ์การสอน หน้าที่ของศูนย์วิชาการอาจกล่าวรวม ๆ ได้ดังนี้คือ

บริการให้คำปรึกษาเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้แหล่งวัสดุอำนวยความสะดวกในด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ สำหรับการสาธิต ทดลองสอนการใช้วัสดุทั้งสิ่งพิมพ์และสื่อทัศนวัสดุผลิตวัสดุใหม่ ๆ ตามความต้องการของครูและนักเรียน เป็นศูนย์แลกเปลี่ยน หมุนเวียน วัสดุอุปกรณ์การสอนหนังสือ เครื่องมือและสิ่งอื่น ๆ เป็นแหล่งผลิตอุปกรณ์การสอนสำหรับโรงเรียนให้ข่าวสารการพัฒนาใหม่ ๆ ทางการศึกษาแก่โรงเรียน เพื่อเป็นตัวอย่าง และให้คำแนะนำในการจัดห้องสมุด และทำอุปกรณ์การสอนเพื่อเป็นแหล่งอบรมทางวิชาการ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถทางอาชีพดีขึ้น เป็นแหล่งประสานงานทางด้านวิชาการ ดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ทางการศึกษา เป็นสถานที่เก็บรักษาวัสดุในการสอนทุกชนิด ช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตร ทำหน้าที่เสมือนสื่อมวลชน จัดห้องประชุม การผลิต และการถ่ายทอดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ ร่วมมือกับหน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ ทดลอง และประเมินคุณค่าอุปกรณ์ รวบรวม จัดทำ และตรวจแก้หนังสือแบบเรียน จัดทำภาพประกอบ จัดออกวารสาร หรือ เอกสารนั้นเกี่ยวกับงานของศูนย์วิชาการ ผลิตเอกสารเกี่ยวกับคู่มือการใช้ศูนย์วิชาการ ประเมินผลงานของศูนย์ทั้งหมด

ประโยชน์ของศูนย์วิชาการ

ประโยชน์ของศูนย์วิชาการ เมื่อพิจารณาจากหน้าที่ของศูนย์จะพบว่า ครูผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์ นักเรียนฝึกสอน และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้รับประโยชน์โดยตรงจากศูนย์วิชาการ ในด้านการค้นคว้าเนื้อหาวิชา การศึกษาวิธีสอน ที่มีผู้ทดลองและวิจัยไว้แล้ว ประการสำคัญคือ สื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์การศึกษารวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำวิธีใช้ และเตรียมวัสดุต่าง ๆ ให้พร้อมทั้งช่วยผลิตอุปกรณ์การสอนตามต้องการของครู และนักเรียน

ด้านการเรียน ศูนย์วิชาการได้อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น จัดที่นั่ง ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเฉพาะรายบุคคล (Carrel) และสามารถใช้อุปกรณ์การศึกษาได้ทุกชนิด

ด้านการสอน ศูนย์วิชาการเป็นสถานที่รวมวัสดุทุกประเภท ครูสามารถเข้าไปใช้ วัสดุหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อเตรียมสอน การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ในการผลิตสื่อการสอน ช่วยให้ปรับปรุงให้การสอนของครูดีขึ้น

ด้านการบริหาร และการนิเทศ ศูนย์วิชาการเป็นสถานที่จัดประชุมทางวิชาการ (Conference) การสัมมนา (Seminar) เป็นต้น

รูปแบบของศูนย์วิชาการ

สุนันท์ ปัทมาคม (2523: 52-53) ได้กล่าวถึง รูปแบบของศูนย์วิชาการไว้ว่า ศูนย์วิชาการ อาจจัดตั้งได้หลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของสถาบัน วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง และงบประมาณที่จะอำนวยให้ รูปแบบของศูนย์วิชาการ 3 ประเภท ที่อาจจัดทำได้คือ

1. ศูนย์วิชาการแบบศูนย์รวม เป็นศูนย์ที่ไม่มีการจัดหน่วยงานกระจายแต่ให้รวมอยู่ในที่แห่งเดียวกัน โดยหน่วยงาน สถาบันหรือชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงต่างก็ต้องมารับบริการที่ศูนย์นี้ ขนาดของศูนย์พิจารณาจากบริการที่ให้แก่ผู้รับ ศูนย์วิชาการประเภทนี้มีคนทุกอย่างพร้อมเพรียง และกว้างขวางมีขนาดใหญ่ มีการให้บริการที่ดี และรวดเร็ว มีหน่วยบริการเคลื่อนที่ไปยังสถานที่ต้องการบริการได้อย่างทั่วถึง และรวดเร็ว มีการประสานงานกับสถาบันเป็นอย่างดี ได้รับความต้องการของผู้ใช้บริการ จัดหาวัสดุ และสื่อการสอนได้ครบถ้วน แต่ไม่สามารถให้บริการให้ตรง

เป้าหมายของทุก ๆ สถาบันได้

2. ศูนย์วิชาการแบบกระจาย เป็นศูนย์ที่แยกออกเป็นสาขาต่าง ๆ หน่วยงานเล็ก ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วไป ศูนย์วิชาการประเภทนี้จะให้บริการได้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ตามที่สุด และสะดวก รวดเร็ว

3. ศูนย์วิชาการแบบประสม คือศูนย์ที่รวมหน้าที่ของแบบที่ 1 และแบบที่ 2 เข้าด้วยกัน

นอกจากรูปแบบการจัดตั้งศูนย์วิชาการ ดังกล่าว หน่วยงานนิเทศก์เขตการศึกษา 5 กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2523: 58-60) ได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. แบบเอกเทศ คือ จัดเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ปฏิบัติการต่าง ๆ ในด้านโสตทัศนศึกษา โดยเฉพาะ มีสถานที่ บุคลากร วัสดุและเครื่องมืออุปกรณ์ ตลอดจนการจัดบริการต่าง ๆ ของหน่วยเองทั้งหมด ซึ่งอาจแบ่งได้อีกดังนี้

1.1 แบบกระจายโสตทัศนอุปกรณ์ แบบนี้ ยังไม่มีรูปแบบที่เป็นศูนย์รวบรวม โสตทัศนอุปกรณ์ ไม่มีผู้อำนวยการงานโดยเฉพาะ หัวหน้าสถาบันหรือผู้ช่วย เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำทั่วไป ในด้านการผลิตและการใช้ ส่วนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น ครูแต่ละคนเป็นผู้เก็บรักษารับผิดชอบเอง แบบนี้พบเห็นอยู่ทั่วไปในโรงเรียนขนาดเล็ก

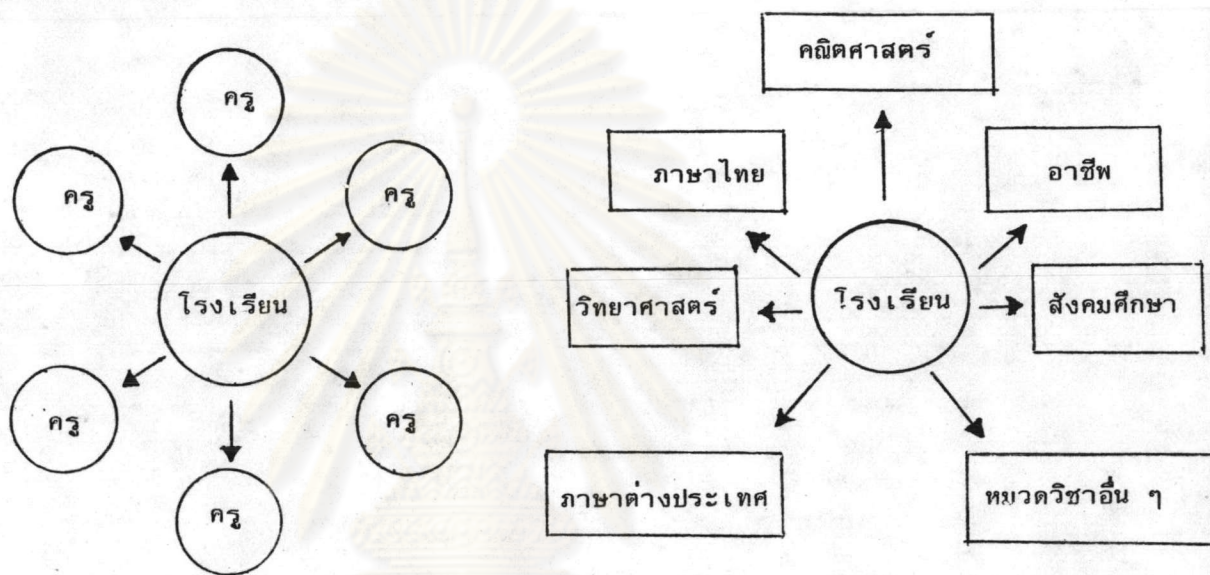
1.2 แบบหมวดหรือสายวิชา ลักษณะคล้าย ๆ แบบแรก คือยังไม่เป็นศูนย์ โสตทัศนศึกษารวม แต่ละหมวดหรือสายวิชาจะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบให้บริการภายในสายวิชาโดยเฉพาะ

1.3 แบบศูนย์รวม แบบนี้จัดเป็นศูนย์รวมโสตทัศนอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาไว้ในศูนย์ บางแห่งศูนย์โสตทัศนศึกษารวม ทำหน้าที่รวบรวม และให้บริการโสตทัศนอุปกรณ์ที่เป็นของกลาง ๆ ใช้กันทั่วไป แล้วให้หมวดหรือสายวิชาต่าง ๆ เก็บรักษาและบริการโสตทัศนอุปกรณ์ที่ใช้เฉพาะหมวด หรือสายวิชาเท่านั้นเอาไว้ คือใช้ลักษณะ 1.2, 1.3 รวมเข้าด้วยกัน

1.4 แบบศูนย์กลุ่มโรงเรียน กรณีที่โรงเรียนต่าง ๆ พิจารณาร่วมกันเห็นว่าการจัดตั้งศูนย์โสตทัศนศึกษาขึ้นในแต่ละโรงเรียน มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการเงิน สถานที่ บุคลากร การจัดหาวัสดุ เครื่องมืออุปกรณ์ (ที่มีราคาแพง) โรงเรียนซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกัน

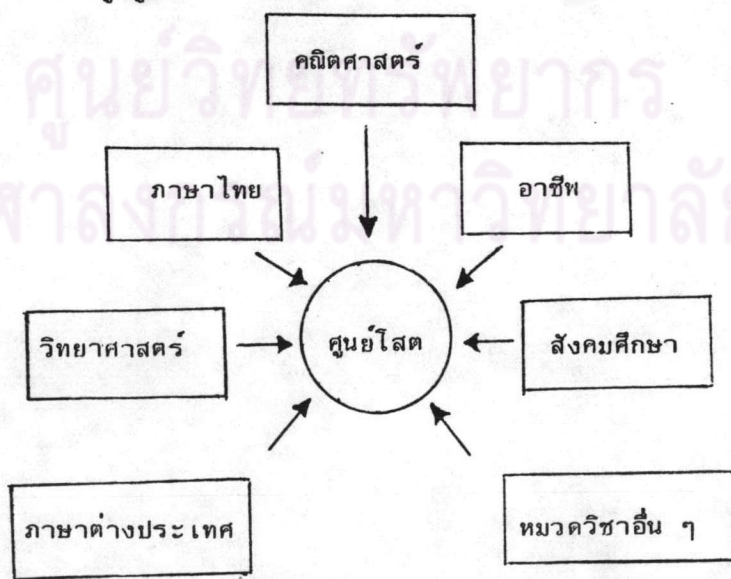
อาจารย์รวมกัน เข้าแล้วจัดตั้งศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบสหการที่เรียกว่า "Cooperative Audio Visual Center"

1.5 แบบศูนย์ชุมชน แบบนี้จัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่ชุมชนทั่วไป ซึ่งจะมีบุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่พร้อมมูล เป็นศูนย์ในระดับอำเภอหรือจังหวัด ซึ่งในประเทศไทย ยังไม่มีการจัดตั้งขึ้น แต่มีเพียงรูปแบบที่ยังไม่สมบูรณ์ เช่น ในศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาค

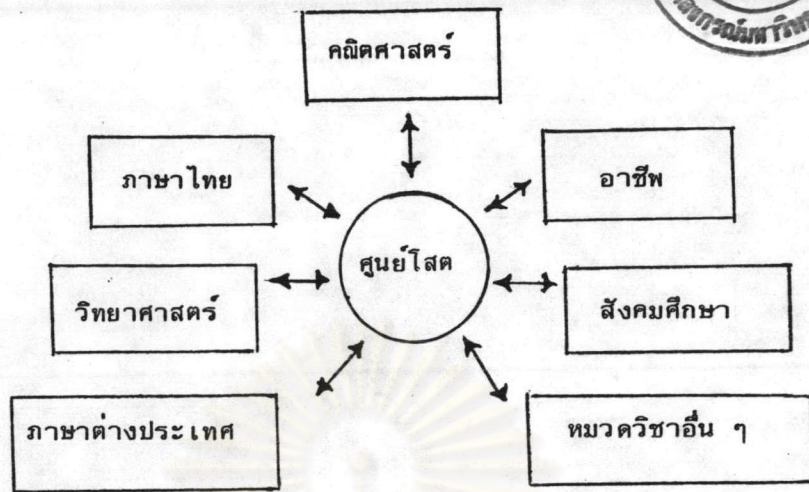

แผนภูมิที่ 3 ศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบแบบกระจายโสตทัศนอุปกรณ์ไปอยู่ที่ผู้สอน

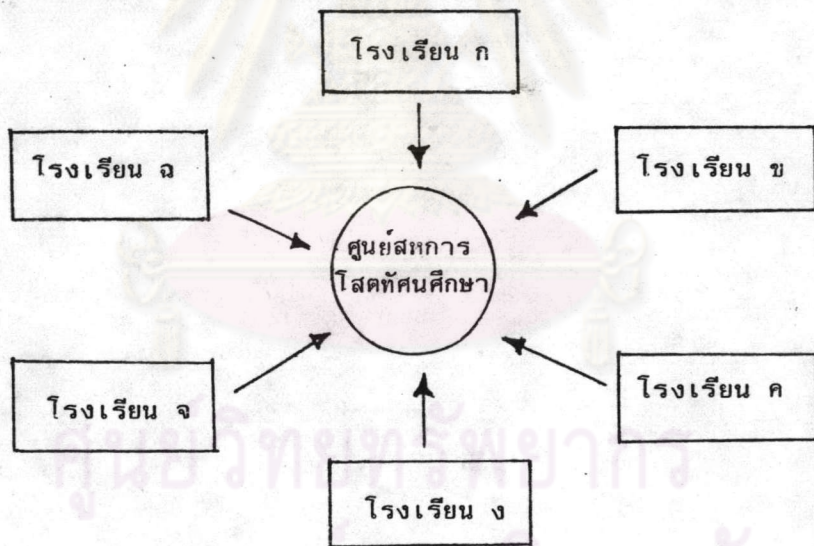
แผนภูมิที่ 4 ศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบหมวดหรือสายวิชาโสตทัศนอุปกรณ์ไปอยู่ที่หมวดวิชาหรือสายวิชา

แผนภูมิที่ 5 ศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบศูนย์รวมโสตทัศนอุปกรณ์

แผนภูมิที่ 6 ศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบโสตทัศนอุปกรณ์รวมอยู่ที่หมวดวิชาหรือสายวิชาและที่ศูนย์โสตฯ

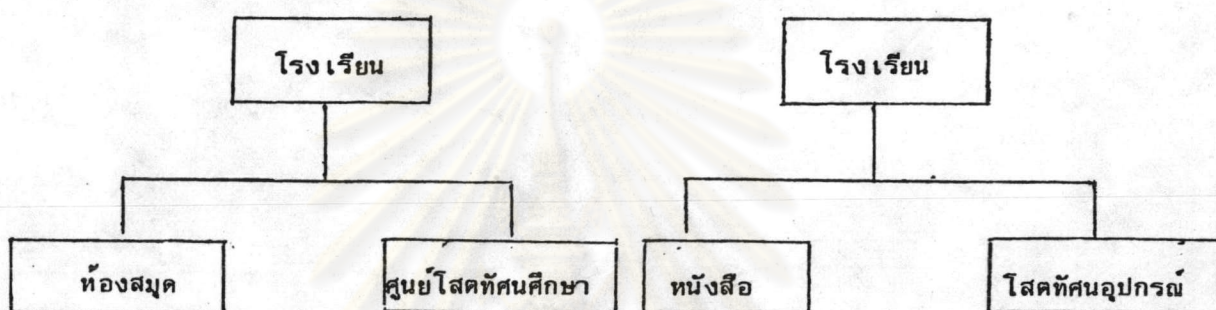
แผนภูมิที่ 7 ศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบโสตทัศนอุปกรณ์รวมอยู่ที่ศูนย์กลุ่มโรงเรียน

ที่มา (แผนภูมิที่ 3-7) . สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530: 30-32

2. แบบสหะ คือจัดรวมกับห้องสมุดโรงเรียนเป็นหน่วยงานเดียวกัน อาจเรียกว่า หน่วยหรือศูนย์หรือห้องสมุดการศึกษา (Learning Resource Centers)

แบบที่สองนี้ ศูนย์หรือห้องวัสดุการศึกษาของโรงเรียนมีสถานที่ร่วมกับห้องสมุดมีวัสดุการศึกษา 2 ประเภทคือ ประเภทหนังสืออย่างหนึ่ง ประเภทโสตทัศนอุปกรณ์อีกอย่างหนึ่ง มีบุคลากรสำหรับจัดและให้บริการต่าง ๆ เป็นชุดเดียวกัน

หัวหน้าศูนย์ หรือห้องวัสดุการศึกษาโรงเรียน อาจเป็นบรรณารักษ์ คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาบรรณารักษศาสตร์ มีโสตทัศนรักษ คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาโสตทัศนศึกษา เป็นผู้ช่วยงาน หรือ เป็นหัวหน้าศูนย์แล้วแต่ความเหมาะสม

แผนภูมิที่ 8 ศูนย์โสตทัศนศึกษาแบบสหะ

ที่มา : สามัญศึกษา, กรม. หน่วยศึกษานิเทศก์, 2523: 45

โครงการจัดตั้งศูนย์โสตทัศนศึกษา อาจจัดได้เป็น 2 แบบคือ โครงการขนาดเล็ก และโครงการขนาดใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของโรงเรียน ศูนย์โสตทัศนศึกษาขนาดเล็กอาจจะจัดอยู่ร่วมกับห้องสมุดของโรงเรียนที่มีอยู่แล้ว หรือทำแยกเป็นศูนย์โสตทัศนศึกษาขนาดใหญ่ ก็ควรอยู่ใกล้กับห้องสมุด เพื่อความสะดวกในการใช้หนังสือและวัสดุต่าง ๆ

ประเภทของศูนย์วิชาการ

สำเภา วราจตุร (2521) ได้จำแนกการจัดประเภทของศูนย์วิชาการ เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. ศูนย์โสตทัศนศึกษา (Audio-Visual Center)
2. ศูนย์วัสดุการศึกษา (Instructional Material Center)
3. ศูนย์สหการสื่อการศึกษา (Cooperative A.V Center or Educational

Media Consortium)

1. ศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษ

ศูนย์วิชาการประเภทนี้ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานต่าง ๆ ด้านใส่ค้ศนศึคศษ และเทคโนโลยีทางการศึคศษโดยเฉพาะ โดยมีสถานที่ บุคลากร วัสดุ เครื่องมือ ตลอดจนมี การบริหารงาน การจัดใ้บริการทางด้านใส่ค้ศนศึคศษ และเทคโนโลยีทางการศึคศษ เป็นของ หน่วยงานทั้งหมด การจัดแบบนี้จะต้องมีหัวหน้าหน่วยงานที่มีความรู้ ความสามารถทางด้าน ใส่ค้ศนศึคศษ และเทคโนโลยีทางการศึคศษโดยเฉพาะ เหมาะส้สำหรับสถาบันระดับอุดมศึคศษ เช่น วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย ตัวอย่างชื่อของหน่วยงานที่มีใ้ใช้เป็น ศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึคศษ ศูนย์สื่อการศึคศษ เป็นต้น

จากการวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษ ในระดับอุดมศึคศษ ดังเช่น การวิจัย ของ ชาร์ล เฟ ซูลเลอร์ (Charles F. Sohuller : 1964) ได้วิจัยพบว่า ควรจัดใ้มี ศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้บริการแก่สถานศึคศษ ควรใ้อาจารย์ใ้รับความรู้เกี่ยวกับสื่อมวลชนใหม่ ๆ จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านใส่ค้ศนศึคศษ และในปีต่อมา ภาคตะวันออกเฉียงใ้ ของรัฐอลาสก้าใ้ใ้ข้อเสนอแนะในการจัดตั้งศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษ โดยเสนอแนะใ้จัดหน่วยศูนย์ สื่อการศึคศษเคลื่อนที่ ซ่อมแซม บำรุง รักษา เครื่องมือ เครื่องใ้ภายในศูนย์สื่อการศึคศษ และในปีเดียวกัน คาร์ลตัน ดับบลิว เอช อีริคสัน (Carlton W. H. Erickson: 1965) ได้วิจัยพบว่า ควรจัดตั้งหน่วยงานด้านใส่ค้ศนศึคศษขึ้น เพื่อให้บริการในด้านใส่ค้ศนศึคศษแก่ คณะอาจารย์ และผู้บริหารงานใส่ค้ศนศึคศษ ควรรับผิดชอบในการตั้งคณะกรรมการร่วมงานใน ศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษ

การวิจัยในประเทศไทยในเรื่องของ ศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษเกี่ยวกับโครงการเสนอแนะจัดตั้ง ศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษในระดับอุดมศึคศษ เช่น อีรกุล ศรีจันทงศ์ (2512) ได้วิจัยพบว่า มหาวิทยาลัย ขอนแก่น มีเครื่องมือทางด้านใส่ค้ศนศึคศษอยู่ท้แล้ว อาจารย์ส่วนมากมีความต้องการใส่ค้ศนศึคศษ การบริหารงานด้านใส่ค้ศนศึคศษยังขาดระเบียบ ผู้นำ และไม่มีศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษเป็นส่วนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ เช่น วิเชียร นิตยะกุล (2513) ได้วิจัยพบว่า มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ควรจัดใ้มีศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษเป็นส่วนกลาง และอยู่ร่วมกับห้องสมุด ซึ่งใ้มีผู้วิจัยสนับสนุน ในเรื่องนี้ใ้แก่ งานวิจัยของ อรรถพรณ ประภาพันธ์ (2518) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ ในวิทยาลัยครูจันทบุรี ต้องการใ้จัดตั้งศูนย์ใส่ค้ศนศึคศษเป็นหน่วยงานเอกเทศ และอยู่ในบริเวณ

เดียวกันกับห้องสมุด นอกจากนั้น สมภพ โรจนพันธ์ (2516) ได้วิจัยพบว่า ครู อาจารย์ ในสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เห็นด้วยกับการจัดตั้งศูนย์ใสคทศศึกษา เนื่องจากประสบปัญหาในการใช้ใสคทศอุปกรณ์ และใสคทศอุปกรณ์มีจำนวนจำกัด ได้เสนอแนะให้จัดตั้งศูนย์ใสคทศศึกษาขึ้นเป็นส่วนกลาง ต่อมา คมสัน อุสมสารเสรี (2519) ได้วิจัยพบว่า ครู อาจารย์ในวิทยาลัยครูสกลนคร ไม่มีการนำใสคทศอุปกรณ์มาใช้ประกอบการสอนอย่างเต็มที่ เพราะขาดบุคลากรในการให้บริการ ครูอาจารย์ ส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการใช้ และผลิตสื่อการสอน เพราะขาดความรู้และประสบการณ์ และเห็นด้วยกับการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาในวิทยาลัย

ในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาโปรแกรมใสคทศศึกษา ของวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับรูปแบบของการบริหารงานของศูนย์ใสคทศศึกษา เช่น การวิจัยของ คาร์เรนซ์ เอช เคิร์ท (Clarence H. Kurth: 1952) ได้วิจัยเกี่ยวกับโปรแกรมใสคทศศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแถบตะวันออกเฉียงกลางของสหรัฐอเมริกาพบว่า ใสคทศอุปกรณ์ที่เก็บไว้ในศูนย์ยังไม่พอกับความต้องการ ในแต่ละอาคารมีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการ อาจารย์ทุกคนใช้ใสคทศอุปกรณ์ประกอบการสอน ในปีต่อมา คลิฟฟอร์ด วี. เวท. (Clifford V. Wait: 1953) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาโปรแกรมใสคทศศึกษาในวิทยาลัยครูในสหรัฐอเมริกา พบว่า ใสคทศศึกษามีความสำคัญต่อวงการฝึกหัดครูเป็นอย่างยิ่ง บังคับสำคัญที่สุดที่ทำให้โครงการใสคทศศึกษาประสบความสำเร็จคือ ผู้นำ โครงการใสคทศศึกษาในวิทยาลัยครูจะได้ผลดี ถ้าได้รับงบประมาณในการผลิตอุปกรณ์เพิ่มขึ้น คณะกรรมการดำเนินงานยังมีความสามารถในการทำงานไม่เพียงพอ วัตถุประสงค์ ๆ ที่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการของครู ต่อมา พูเดนเซียโด (Prudenciado: 1956) ได้วิจัยเกี่ยวกับการจัดเสนอโปรแกรมใสคทศศึกษา สำหรับวิทยาลัยครูในฟิลิปปินส์ พบว่า อาจารย์บางส่วนไม่เห็นความสำคัญของใสคทศศึกษา งบประมาณด้านใสคทศศึกษายังไม่แน่นอนและไม่เพียงพอ การบริหารโครงการยังไม่มีระบบที่ดีพอ ขาดการประเมินผลและการวิจัย ซึ่งสภาพส่วนใหญ่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัชย์ ลิกขามบัณฑิต (1977) ได้ศึกษารายงานเกี่ยวกับโปรแกรมใสคทศศึกษาของวิทยาลัยครูในประเทศไทย พบว่า ปัญหาใหญ่ที่วิทยาลัยครูในประเทศไทยเผชิญอยู่คือ ขาดงบประมาณ

เอ็ดเวิร์ด โอ ไมเนอร์ (Edward O. Miner: 1954) ได้วิจัยเกี่ยวกับศึกษาโครงการใสคทศศึกษาในวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยนิโกร 61 แห่ง พบว่า ขาดงบประมาณ 83 % และครูส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือไม่เป็น ขาดผู้ชำนาญงานด้านเทคนิค

ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาของศูนย์ไสตท์ศนศึกษา มี แมค คาร์ที และ ฮาร์ตเซลล์ (Mecarty and Hartsell) ได้รวบรวมจากการสำรวจศูนย์ไสตท์ศนศึกษา ทั้งขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก ในสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมากภายใต้โครงการของคณะกรรมการพบว่า มีปัญหาต่าง ๆ กันมากกว่า 80 ปัญหา พอสรุปเป็นปัญหาใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การเงิน ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา 2 ใน 3 รายงานว่าไม่มีเงินเพียงพอที่ใช้จ่ายภายในศูนย์
2. ความสามารถของครู ในเรื่องความสามารถของครูเกี่ยวกับการใช้ไสตท์ศนวัสดุพบว่า ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา 24% รายงานว่า ครูใช้ประโยชน์ของไสตท์ศนศึกษาได้ผลดี ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา 22% รายงานว่า ครูต้องการให้มีการอบรมเรื่องไสตท์ศนศึกษา ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา 11% รายงานว่า ต้องการฝึกฝนอบรมการใช้เครื่องมือ 5% รายงานว่า ขาดการให้บริการภายในวิทยาลัยและ 5% รายงานว่า ครูต้องการความสามารถในการใช้อุปกรณ์ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาหลักสูตร
3. การบริหารและการปฏิบัติงาน ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา 40% รายงานว่า มีปัญหาในด้านการบริหารและการปฏิบัติงานใน โครงการไสตท์ศนศึกษา
4. วัสดุเครื่องมือ ทุกแห่งมีปัญหาเกี่ยวกับความต้องการอุปกรณ์และ เครื่องมือ เพิ่มขึ้น
5. อาคารสถานที่ ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา ส่วนมากต้องการขยายอาคารสถานที่ให้พอ กับงาน

นอกจากนี้ หัวหน้าศูนย์ไสตท์ศนศึกษามากกว่า 25% ของจำนวนทั้งหมดที่ทำการศึกษาวิจัย รายงานว่า ต้องการวัสดุสำหรับทำอุปกรณ์เพิ่มขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ในเรื่องของการวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ไสตท์ศนศึกษา ได้มีการวิจัยดังเช่น แคลเรนซ์ เอช เคิร์ท (Clarence H. Kurth: 1951-1952) ได้วิจัยพบว่า การบริหารงานของไสตท์ศนศึกษา แยกเป็นเอกเทศ ศูนย์ไสตท์ศนศึกษา ให้บริการทั้งชุมชนและมหาวิทยาลัย ไสตท์ศนอุปกรณ์ที่มีอยู่ยังไม่พอกับความต้องการ อาจารย์ส่วนมากต้องการให้มีการจัดอบรมทางด้านไสตท์ศนศึกษา และต่อมา โอเชีย เอ โรซารีโอ

(Oseas A, Rosario: 1954) ได้วิจัยพบว่า งานไสตทศนศึกษากำลังขยายตัวไปทั่วประเทศ หัวหน้าหน่วยไสตทศนศึกษาควรมีความรู้ในด้านการบริหารงาน การร่างหลักสูตร และการนิเทศก์เป็นอย่างดี การจัดศูนย์ไสตทศนศึกษาควรเป็นแบบกระจายการบริหารงาน ในเรื่องเดียวกัน ในประเทศไทย ปราณี นนทมาศ (2513) ได้วิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ยังขาดแคลนไสตทศนูปกรณ์เป็นจำนวนมาก อาจารย์ส่วนมากมีความเห็นว่า ควรจัดตั้งศูนย์ไสตทศนศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สมภพ โรจนพันธ์ (2516) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์และนักวิชาการในสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประสบปัญหาในการใช้ไสตทศนูปกรณ์ สภาพห้องเรียนยังไม่เหมาะสมและไสตทศนูปกรณ์มีจำนวนจำกัด จึงควรให้จัดตั้งศูนย์ไสตทศนศึกษาขึ้นในปีเดียวกัน ชวนุช บวรสุขประชา ได้วิจัยพบว่าอาจารย์ในวิทยาลัยครูในภาคกลางมีปัญหาในด้านไสตทศนูปกรณ์ ได้แก่ มีไสตทศนูปกรณ์ประกอบการสอนน้อย การบริการและการผลิตไสตทศนูปกรณ์จัดเตรียมไม่พอ และไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ขาดแคลนงบประมาณ ได้เสนอแนะให้จัดเพิ่มเจ้าหน้าที่ปรับปรุงห้องเรียนและลดชั่วโมงสอนของเจ้าหน้าที่ ในปีเดียวกัน สุเวช หนองคาย (2516) ได้วิจัยพบว่า การดำเนินงานจัดตั้งศูนย์วิชาการในประเทศไทย มีนโยบายหลักตรงกัน คือ ต้องการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และปัญหาที่พบ ได้แก่ เรื่องอาคารสถานที่ บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์

ต่อมา มานิต ยอดเมือง (2518) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษาในวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ยังขาดสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ และสื่อที่มีอยู่กระจัดกระจายไปตามหมวดวิชาต่าง ๆ จึงเห็นควรให้ตั้งศูนย์สื่อการศึกษาขึ้น และในปีต่อมา โกวทิ วิวัฒน์ศรี (2519) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์ในวิทยาลัยครูจันทระเกษม มีปัญหาในการใช้ไสตทศนูปกรณ์ เนื่องจากมีไสตทศนูปกรณ์ไม่พอกับความต้องการ วัสดุมีน้อยไม่ตรงกับเนื้อหาวิชา และขาดห้องที่อำนวยความสะดวกในการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน และอาจารย์ส่วนใหญ่เห็นด้วยควรให้จัดตั้งศูนย์ไสตทศนศึกษาขึ้น ในปีเดียวกัน นราพร มยุระสาคร (2519) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษาฝึกสอนในวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ยังขาดอุปกรณ์การสอนที่มีประสิทธิภาพและส่วนมากขาดทักษะในการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอน จึงเห็นควรให้จัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาขึ้น ในปีต่อมา สุพัตรา สกุลศรี (2520) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์ในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ประสบปัญหาขาดแคลนด้านไสตทศนูปกรณ์และโรงเรียนขาดผู้ที่มีความรู้โดยตรงในการบริหาร อาจารย์ส่วนใหญ่เห็นควรให้จัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาขึ้น และในปีเดียวกัน คมสัน อุสมสาร เสวี

ได้วิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษาฝึกสอนในวิทยาลัยครูมหาสารคามส่วนใหญ่ ประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านโสตทัศนศึกษา และสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์โสตทัศนศึกษาขึ้นเพื่อช่วยเหลือด้านการเรียนการสอน และบริการแก่นักศึกษาฝึกสอน และโรงเรียนระดับประถมศึกษาต่าง ๆ ด้วย ในปีเดียวกัน อุคม เกตุณะรัตน์กุล ได้วิจัยพบว่า ศูนย์อุปกรณ์ช่วยฝึกอบรมสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมแรงงานประสบปัญหาด้านบุคลากรไม่พอเพียง การผลิตอุปกรณ์ไม่ทันกับความต้องการ อาจารย์ และครูฝึกส่วนใหญ่ต้องการให้ศูนย์อุปกรณ์เผยแพร่ความรู้เทคนิควิธีการใหม่ ๆ และความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน

ต่อมา วิบูลย์ สุทธาพันธ์ (2524) ได้วิจัยพบว่า นโยบายเทคโนโลยีทางการศึกษาของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ประสบปัญหาด้านการบริหารงานได้แก่ ปัญหาด้านขาดแคลนบุคลากร และปัญหาวัสดุอุปกรณ์ไม่พอเพียงแก่การให้บริการ อาจารย์ผู้สอน หัวหน้าหน่วยเทคโนโลยีการศึกษา มีความเห็นให้จัดเพิ่มเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษาให้พอเพียง

2. ศูนย์วัสดุการศึกษา

ศูนย์แบบนี้จัดรวม เป็นหน่วยงานร่วมกันระหว่างงานห้องสมุดกับงานโสตทัศนศึกษา อาจเรียกชื่อว่า หน่วย/ศูนย์/ห้องวัสดุการศึกษา หรือศูนย์วิชาการ ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นภาษาอังกฤษแตกต่างกัน เช่น ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center) ศูนย์วิชาการ (Learning Resource Center) ห้องสมุดสื่อ (School Library Media Center) เป็นต้น

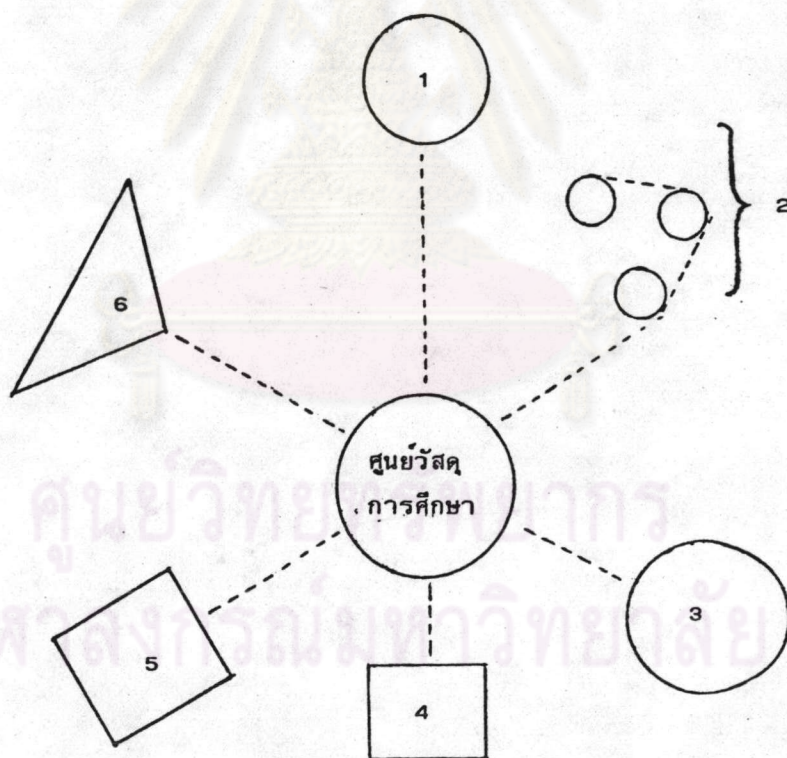
ภายในศูนย์แบบนี้มีวัสดุการศึกษา 2 ประเภท ได้แก่ หนังสือ (Book or Printed Media) กับโสตทัศนและเทคโนโลยีอุปกรณ์ (Audiovisual and Educational Technology Media or Non book Materials)

ศูนย์แบบนี้มีสถานที่จัดดำเนินงาน บริหารงานต่าง ๆ โดยใช้บุคลากรร่วมกัน หัวหน้าศูนย์หรือหัวหน้าห้องวัสดุการศึกษา (Educational Media Specialist) อาจเป็นบรรณารักษ์ นักสื่อการศึกษา (Media Specialist) หรือโสตทัศนารักษ์ (Audiovisual Librarian) ผู้ที่เป็นหัวหน้าพิจารณาจากความเหมาะสม

ศูนย์สื่อการศึกษาแบบนี้เหมาะที่จะใช้กับการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

แนวคิดในการจัดศูนย์สื่อการศึกษาตามลักษณะนี้ เนื่องมาจากกาปรับเปลี่ยนแปลง หลักสูตรและการนำนวัตกรรมการศึกษาเข้ามาใช้ โดยจัดการศึกษาแบบการเรียนรายบุคคล การเรียนแบบกลุ่มย่อย มุ่งเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนและต้องการให้ผู้เรียนรวบรวมข้อ สนเทศด้วยตนเอง ดังที่ ฮาโรลด์ เอส. เดวิส (Harold S. Davis) กล่าวว่า

การสอนและการพูดมิได้มีความหมายเหมือนกันอีกต่อไป วิธีสอนแบบใหม่เพิ่มความ รัับผิดชอบแก่ผู้เรียนอย่างชัดเจน ดังนั้น เทคนิคใหม่ ๆ จึงต้องการให้นักเรียนใช้วิธีเข้าถึง หลายวิธี และดำเนินกิจกรรมการศึกษาแบบต่าง ๆ บางทีอาจจะต้องอ่าน บางครั้งเรียนตามคุณครู บางทีหึ่งเทพการอธิบายหรือบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คำราเรียนมิใช่คัมภีร์สำหรับรายวิชาใด อีกต่อไป

แผนภูมิที่ ๑ บริเวณเนื้อที่องค์กรประกอบที่ควรจัดในศูนย์วัสดุการศึกษา

ที่มา: มานิต ยอดเมือง, 2520 : 35

1. ห้องเรียน
2. ห้องเรียนรายบุคคล/ศึกษาด้วยตนเอง
3. เนื้อที่สำหรับการเรียนกลุ่มใหญ่
4. ห้องปฏิบัติการ
5. ห้องเตรียมการสอนสำหรับครู
6. ห้องพิเศษต่าง ๆ เช่น ห้องส่งกระจายเสียง
ห้องจัดรายการโทรทัศน์วงจรปิด

เกี่ยวกับการวิจัยในรูปแบบของศูนย์วัสดุการศึกษา เช่น จากการวิจัยของ ซิสเตอร์ เคอร์ค (Quirk: 1959) ได้วิจัยพบว่า ศูนย์วัสดุการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาคาทอลิก ยังขาดวัสดุอุปกรณ์และขาดงบประมาณ สภาพห้องเรียนไม่อำนวยต่อการใช้สื่อต่าง ๆ

สุนันท์ บัทมาคม (2522) ได้กล่าวถึงศูนย์วัสดุการศึกษาในประเทศไทยว่า "ศูนย์วัสดุการศึกษา มีรวมในห้องสมุดทุกโรงเรียนทุกระดับ หัวหน้างานมักจะเป็นบรรณารักษ์ ตามโรงเรียนจะมีห้อง ๆ หนึ่งเป็นห้องผลิต สไลด์ फिल्मสตริป จัดตั้งเครื่องมือไว้ให้เสร็จ ถ้าต้องการอะไรก็เข้าไปทำได้ด้วยตนเอง หรืออาจให้เจ้าหน้าที่ช่วยผลิตให้"

ในประเทศไทย มีสถาบันการศึกษาบางแห่งที่พยายามจัดตั้งหน่วยบริการทางวิชาการโดยมีห้องสมุด และหน่วยบริการวัสดุทัศนูปกรณ์อยู่ในหน่วยดังกล่าว เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประกาศจัดตั้ง "สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" โดยรวมหน่วยงานสามหน่วยเข้าด้วยกัน ได้แก่ หอสมุดกลาง หน่วยวัสดุทัศนศึกษา และศูนย์เอกสารประเทศไทย ซึ่งคาดว่าเมื่อสร้างอาคารเสร็จพร้อมจะให้บริการแก่นิสิตและอาจารย์ได้ในปี 2524 และอีกแห่งหนึ่งที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม อยู่ระหว่างการจัดทำเป็นโครงการ "สถาบันบริการวิชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยปรับปรุงและขยายงานห้องสมุดจัดส่วนงานเป็น ศูนย์บริการหอสมุด ศูนย์วัสดุทัศนวัสดุ ศูนย์บริการเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ ศูนย์เอกสารอีสาน ศูนย์ฝึกอบรม ศูนย์บริการทางด้าน การเรียนการสอนแก่มหาวิทยาลัยเปิด และศูนย์ร่วมมือกับสถาบันอื่น

ต่อมา อาร์เตอร์เบอร์ (Arterbury: 1972) ได้ศึกษาการใช้บริการสื่อการสอนจากศูนย์บริการสื่อการศึกษา ประจำท้องถิ่นของรัฐเท็กซัส ผลการวิจัยพบว่า ครูที่สอนวิชาเฉพาะและครูระดับประถมศึกษาใช้บริการสื่อจากศูนย์บริการมากกว่าครูระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ครูเป็นจำนวนมากไม่ใช้บริการจากศูนย์ ที่ตั้งของโรงเรียนหลายแห่งไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้สื่อการสอน ขั้นตอนและกระบวนการในการติดต่อขอบริการจากศูนย์การขนส่งการแนะนำวิธีใช้อุปกรณ์ กิจกรรมการใช้อุปกรณ์ล่าช้าไม่รวดเร็ว

ในเรื่องของการสำรวจความต้องการของครูเกี่ยวกับความสามารถในการใช้
ศูนย์สื่อของโรงเรียนมาเป็นอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ โรเจอร์ส (Rogers: 1978) ได้วิจัย
พบว่า ครูเห็นความจำเป็นต่อการฝึกอบรมในการใช้ศูนย์วัสดุการศึกษา ครูต้องการได้รับการ
ฝึกอบรมเพิ่มเติมในการผลิตวัสดุต่าง ๆ การใช้สื่อประสม

เกี่ยวกับสิ่งที่ เป็นอุปสรรคสำหรับครูในโรงเรียนมัธยมในการใช้บริการจากศูนย์
วัสดุการศึกษาของโรงเรียนมัธยมในเมือง ซานดิเอโก อ็อกแมน (Ogman: 1977) ได้วิจัย
พบว่า มีอุปสรรคที่ทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อการใช้ศูนย์สื่อการสอนหลายประการ เช่น
อุปสรรคด้านการใช้สื่อการสอนของครู สภาพการการสอนของแต่ละโรงเรียน และอุปสรรคที่เกิด
จากระบบงานภายในศูนย์สื่อการสอน ในปีเดียวกัน แคมร่า (Kamra: 1977) ได้ประเมินการใช้
สื่อการสอนใหม่ ๆ ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศจามาอิก้า โดยทำการศึกษาดูถึง
การได้มาและการใช้ประโยชน์จากสื่อการสอนประเภทสิ่งพิมพ์และไม่ใช้สิ่งพิมพ์ จากโรงเรียนใน
เมือง และชนบท พบว่า บทเรียนทางวิทยุ และโทรทัศน์ ยังใช้กันน้อย เนื่องจาก ปัญหาการ
ขาดแคลนเครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ในชั้นเรียน โรงเรียนทุกแห่งขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์
ศูนย์วัสดุศึกษามีอุปสรรคในการกระจายบริการของสื่อที่ไม่ใช่ประเภทสิ่งพิมพ์

ต่อมา จามิน (Jamin: 1978) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาการให้บริการสื่อการ
ศึกษาจากศูนย์วัสดุการศึกษาในประเทศมาเลเซีย ระหว่าง ค.ศ. 1957-1972 ผลการวิจัย พบว่า
ศูนย์วัสดุการศึกษาให้บริการได้เพียงพอกับความต้องการของโรงเรียน และมีบทบาทพอที่จะทำให้ครู
นำเอาไปใช้ในการสอนและทำให้คุณภาพของการศึกษาดีขึ้น และได้เสนอแนะให้ปรับปรุงการติดต่อ
ระหว่างแผนกบริการสื่อการศึกษาของศูนย์วัสดุศึกษากับครูในโรงเรียนต่าง ๆ

สำหรับในประเทศไทยได้มีการวิจัยเกี่ยวกับโครงการจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาใน
โรงเรียน เช่นการวิจัยของ สุพิศรา สกุลครุ (2520) ได้วิจัยพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ใน
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ประสบปัญหาในการใช้วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการศึกษา วัสดุอุปกรณ์
มีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอ อาจารย์ส่วนใหญ่เห็นควรให้จัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาของโรงเรียนขึ้น
ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวได้สอดคล้องกับการวิจัยของ ประภัสสร รุจิพร (2521) ได้วิจัยพบว่า
อาจารย์ในโรงเรียนสาธิตประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีปัญหาด้านสื่อการสอน เนื่องจาก
มีจำนวนสื่อการสอนจำกัด และอยู่กระจัดกระจาย ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา อาจารย์ส่วนใหญ่

เห็นด้วยกับการจัดตั้งศูนย์วัสดุการศึกษาในโรงเรียน

3. ศูนย์สหการสื่อการศึกษา

แบบที่สามนี้มีแค่วัสดุอุปกรณ์ที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์ (Nonprint Media) เหมาะกับกรณีที่สถานศึกษาอยู่กันเป็นกลุ่มในทำเลที่การคมนาคมติดต่อมีความสะดวก อาจจะเป็นกลุ่มโรงเรียน มัธยมศึกษา หรือประถมศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นโรงเรียนทางรัฐบาลหรือเอกชน อาจจะช่วยกันจัดตั้ง หน่วยหรือศูนย์สื่อการศึกษาประจำกลุ่มขึ้นได้ ถ้าทำแบบนี้ได้แล้ว การบริการเกี่ยวกับ การผลิต การบริการ เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จะดีมาก (สำเนา วรารุณ, คำบรรยาย, อ้างถึงใน มนัส บุญประกอบ, 2520: 25)

คำว่า "ศูนย์สหการสื่อการศึกษา" เป็นคำใหม่ที่ ศาสตราจารย์สำเนา วรารุณ เป็นผู้คิดขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรก เพื่อแทนคำว่า "ศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนซอเซียม" ซึ่งยืมคำภาษาอังกฤษมาใช้ จึงใคร่ขออธิบายความหมายของคำว่า คอนซอเซียม (Consortium) และสหการสื่อการศึกษา ดังนี้

"คอนซอเซียม" หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง พม่า เป็นคำที่มีใช้ในวงการต่าง ๆ เช่น วงการธุรกิจการธนาคาร วงการศึกษา เป็นต้น ความหมายโดยสรุป หมายถึง การร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ เช่น ทางวิชาการการเงิน ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาตั้งแต่สามแห่งขึ้นไป การร่วมมือกันทำนองนี้เป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ศาสตราจารย์สำเนา วรารุณ ผู้ให้สัมภาษณ์ (คำสัมภาษณ์: 2522) ได้กล่าวว่า คำว่า สหการ หมายถึง การกระทำร่วมกัน "ศูนย์สหการสื่อการศึกษา" จึงหมายถึง ศูนย์รวมหรือร่วมดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับสื่อการศึกษา การต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ศูนย์แบบนี้จะร่วมมือกันได้มีหลายอย่าง อาทิ

- 1) การมีอาคารสถานที่ปฏิบัติงานของกลุ่มโรงเรียนร่วมกัน
- 2) การมีบุคลากรปฏิบัติงานของกลุ่มโรงเรียนร่วมกัน
- 3) มีสื่อการสอนหรือวัสดุการเรียนการสอน (Teaching-Learning Software) ที่จะใช้กับโรงเรียนต่าง ๆ ของกลุ่มร่วมกัน (Software Distribution Services)

4) มีเครื่องมืออุปกรณ์การสอน (Instructional Materials) ที่จะใช้กับโรงเรียนต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่ การบริการเครื่องมือ การจ่ายเครื่องมือ ตลอดจน การบริการซ่อมบำรุงเครื่องมือ บางอย่างซึ่งจำเป็นจะต้องมีอยู่ประจำที่โรงเรียน เช่น เครื่องขยายเสียง เทปบันทึกเสียง และบางชนิดที่ต้องใช้บ่อยครั้ง โดยเฉพาะการใช้ที่มีราคาแพง เกินกำลังเงินที่โรงเรียนแห่งเดียวจะจัดหาได้

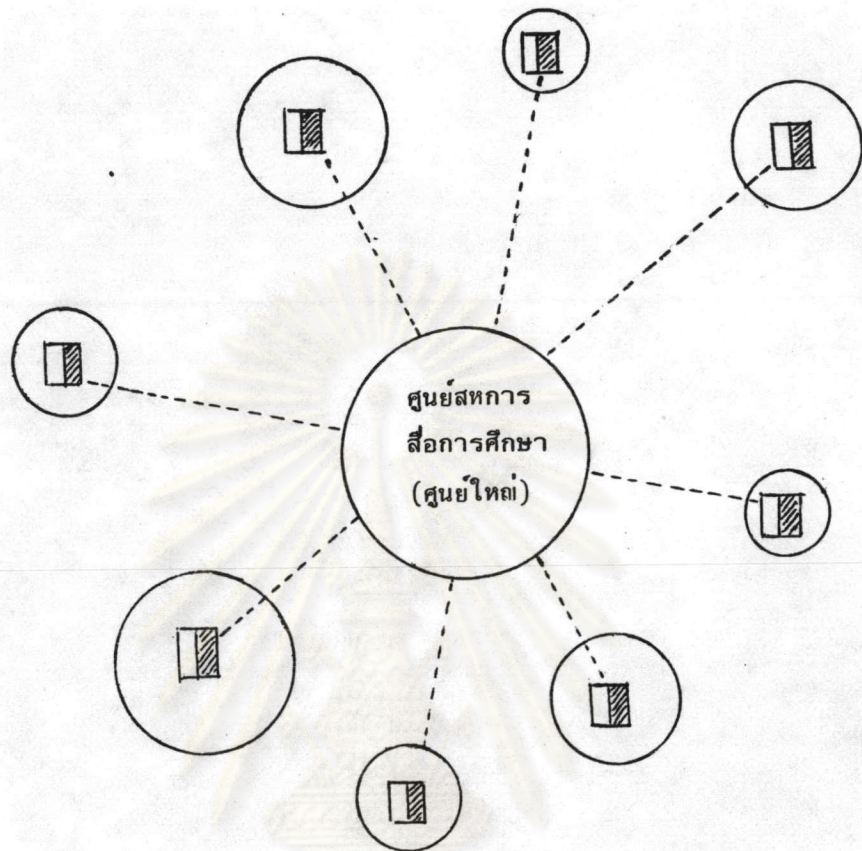
5) มีบริการผลิตสื่อการสอน หรือวัสดุทัศนวัสดุให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ของกลุ่ม

6) มีการศึกษาอบรมความรู้ทางทัศนและ เทคโนโลยีทางการศึกษาให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ของกลุ่ม

7) มีศึกษานิเทศก์ทางทัศนและเทคโนโลยีทางการศึกษาจากศูนย์ที่จะไปช่วยนิเทศการเรียนการสอนด้วยการใช้เทคนิคการเรียนการสอนทางทัศนให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ของกลุ่มให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

8) มีการจัดทำงบประมาณและออกเงินค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สำหรับอาคารของศูนย์สื่อการศึกษาร่วมกัน ซึ่งเมื่อคิดโดยเฉลี่ยแล้วจะน้อยกว่าและประหยัดกว่าให้แก่โรงเรียนต่างดำเนินการในขั้นแรกหรือปีแรก อาจจะเป็นเงินจำนวนมาก แต่ในระยะยาวจะน้อยลง จะเป็นการได้ประโยชน์ตอบแทนจากการบริการของศูนย์ได้มาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

 หมายถึง ศูนย์วัสดุการศึกษา (ศูนย์ย่อย) ซึ่งมีสื่อการสอนทั้งประเภท สิ่งพิมพ์ และ ใสทัศนูปกรณ์

 แทนขนาดของโรงเรียนภายในกลุ่ม เดียวกัน

แผนภูมิที่ 10 แนวคิดในการจัดศูนย์สหการสื่อการศึกษา หรือศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนโซลเชื่อมโยง สำหรับกลุ่มโรงเรียน

ที่มา. มานิต ยอดเมือง 2530. 38

แนวคิดในการจัดศูนย์สหการสื่อการศึกษาที่สมบูรณ์แบบน่าจะ เป็นดังรูปข้างบนนี้ ประยุกต์มาจากหนังสือ เอดูเคชันแนล แฟคซิลิตี้ วิท นิว มีเดีย (Educational Facilities with New Media) ซึ่งจัดพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1975 โดยแผนกใสทัศนการสอน สมาคมการศึกษา แห่งสหรัฐอเมริกา

พัฒนาการของศูนย์สหการสื่อการศึกษาในต่างประเทศเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 ในมลรัฐ มิสซูรี ประเทศสหรัฐอเมริกา ศูนย์แห่งแรกนั้นคือ ศูนย์สหการไฮโดรทัศนศึกษากลาง (St. Louis Country Cooperative Audio-Visual Center) เริ่มจากการหมุนเวียนการใช้หุ่นจำลองและนิทรรศการพิพิธภัณฑ์ระหว่างตำบลที่ร่วมมือกัน ต่อมาจึงแพร่หลายไปยังระบบโรงเรียนในเมือง จาก ปี ค.ศ. 1945 ถึง 1955 เป็นช่วงที่เกิดความนิยมการจัดศูนย์แบบนี้อย่างรวดเร็วมาก จำนวน 40 แห่ง เพิ่มขึ้นเป็น 101 แห่ง มีการจัดกันทั้งในระดับมัธยมและอุดมศึกษา เขตการศึกษา และจังหวัด ศูนย์แบบนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการแสวงหาการบริการที่เหมาะสม การจัดดำเนินการอาจมีเจ้าหน้าที่ที่กฎหมายของมลรัฐ ผู้แทนการศึกษาแห่งมลรัฐ คณะกรรมการการศึกษาจังหวัด หรือความยินยอมร่วมกันของเขตการศึกษาท้องถิ่นที่มีส่วนร่วม การกำหนดนโยบายไปรแกรมอาจมีคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด หรือคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียน หรือผู้แทนโรงเรียนที่มีส่วนร่วม การสนับสนุนทางการเงิน และการบริการของศูนย์

ได้มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องสภาพการให้บริการด้านสื่อการสอนของศูนย์วิชาการในประเทศไทยที่คล้ายคลึงกับประเภทศูนย์สหการสื่อการศึกษาในต่างประเทศ ซึ่ง อรรถัย พฤษกุลวัฒนานนท์ (2529 : 30-31) ได้วิจัยเกี่ยวกับการให้บริการด้านสื่อการสอนของศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการสอนภายในศูนย์ได้รับจากส่วนกลางยังไม่ครบมีบางส่วนชำรุดและสูญหายไป ขาดแคลนสื่อการสอน สื่อการสอนที่มีไม่ตรงกับความต้องการของครู ด้านการให้บริการพบว่าประสบปัญหาการเดินทางขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ครูไม่สนใจใช้บริการจากศูนย์ การประเมินผลโดยทั่วไปพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ เทียน ทองแก้ว (2528 : 15-19) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาหาทางสร้างรูปแบบของการจัดการตั้งศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนโซลเดียว สำหรับ กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชนบทยากจน เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ในพื้นที่ยากจนของจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ ที่มีต่อการจัดรูปแบบ ศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนโซลเดียว ซึ่งเป็นศูนย์ไฮโดรทัศนและเทคนิโกลีทางการศึกษาประเภทหนึ่ง อันเกิดจากความร่วมมือระหว่างสมาชิกของกลุ่มโรงเรียนกลุ่มเดียวกัน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้บริการจัดหาวัสดุและเครื่องมือไฮโดรทัศนอุปกรณ์ต่าง ๆ การผลิต หมุนเวียนการใช้สื่อการสอนติดตามและจัดการฝึกอบรมต่าง ๆ โดยผลสรุปดังนี้

- 1) สื่อการสอนทั่วไป ส่วนมากยังขาดแคลน สื่อการสอนที่มีมากที่สุดได้แก่ บัตรคำ รองลงมาได้แก่ แผนที่ และป้ายนิเทศ ตามลำดับ
- 2) ทุกกลุ่มประสบการณ์ยังขาดแคลนสื่อ และที่ขาดแคลนมากที่สุดได้แก่ กลุ่มการงาน พื้นฐานอาชีพ รองลงมาคือ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (วิทยาศาสตร์)
- 3) ครูส่วนใหญ่ต้องผลิตสื่อการสอนเอง
- 4) การเก็บรักษาสื่อการสอน ครูส่วนใหญ่เก็บไว้ในห้องเรียน รองลงมาเก็บไว้ห้องเฉพาะห้องเดียวหรือห้องสมุด มีบางแห่งมีห้องเก็บสื่อการสอนโดยเฉพาะ
- 5) การยืมสื่อการสอน พบว่ามีการบริการยืมสื่อการสอนระหว่างชั้น
- 6) การผลิตสื่อการสอนระดับกลุ่มโรงเรียน พบว่า กลุ่มโรงเรียนมีการผลิตสื่อการสอนร่วมกัน มีศึกษานิเทศก์จังหวัดและศึกษานิเทศก์อำเภอเข้าไปช่วยเหลือ
- 7) แหล่งเงินสนับสนุนในการผลิต พบว่า ครูต้องออกเงินสำหรับจัดซื้อ จัดทำ เองมากที่สุดมีการสนับสนุนจากหน่วยราชการองค์การหรือหน่วยงานกุศลและ เอกชนช่วยเหลือน้อย
- 8) ด้านความคิดเห็นต่อการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนซอเดียม พบว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอน เห็นด้วยกับแนวคิดในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนซอเดียมขึ้นในกลุ่มโรงเรียน
- 9) การจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาแบบคอนซอเดียม สำหรับกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตยากจนมีแนวทางเป็นไปได้ โดยกลุ่มโรงเรียนร่วมมือและช่วยเหลือกันในการผลิต การเก็บ และการบริการโดยทางวิทยาลัยครูและสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางด้านวิชาการในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษา

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้

- 1) สำนักงานการประถมศึกษาและวิทยาลัยครู ควรจะได้ประสานงานให้ความช่วยเหลือในระดับกลุ่มโรงเรียน เพื่อให้ช่วยเหลือกันเองมากขึ้น

2) ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ควรให้ความสนใจและสนับสนุนให้ครูได้มีสื่อการสอนมากขึ้น อาจส่งเสริมให้มีการผลิต การจัดหาเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่แพง อาจประสานกับหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนมาช่วยเหลือในรูปของวัสดุให้เปล่า การบรรยายให้ความรู้ในการผลิตสื่อการสอน เป็นต้น

3) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ควรได้ให้การสนับสนุนการทำงานหรือการแก้ปัญหาทางการศึกษาโดยเฉพาะเรื่องสื่อการสอน โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีขนาดเล็กและอยู่ห่างไกล ควรให้ความสนใจและสนับสนุนเป็นพิเศษ

4) วิทยาลัยครูควรจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น เพื่อศึกษาค้นคว้าและพัฒนาสื่อการสอนให้นักศึกษาครูได้มีประสบการณ์การผลิต การใช้สื่อการสอน และเป็นตัวอย่างให้ครูในโรงเรียนประถมศึกษาได้มาศึกษาดูรูปแบบ รวมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่โรงเรียนประถมศึกษาด้วย

5) ในการจัดตั้งศูนย์สื่อการศึกษา ควรได้มีการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการสื่อการสอน มีคณะกรรมการทำงาน กำหนดรูปแบบ โครงสร้าง การจัดระบบหมวดหมู่การบริการและการติดตามผลการใช้สื่อการสอน เป็นต้น

ศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียนในต่างประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศูนย์ระดับนี้มีความรับผิดชอบโดยตรงในการช่วยเหลือศูนย์ระดับโรงเรียน จัดเก็บวัสดุอุปกรณ์การศึกษาที่มีราคาแพงมาก และอาจจะเตรียมวัสดุเพื่อการแจกจ่ายให้กว้างขวางออกไป เป็นแนวความคิดที่จะให้บริการที่ใหญ่กว่า หรือร่วมกันบริการในกลุ่มโรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีนักเรียนจำนวนน้อยไม่สามารถจัดบริการที่ดีด้วยตนเองได้ ทำหน้าที่เป็นเสมือนศูนย์เก็บวัสดุ (Clearing house) ระหว่างศูนย์วิชาการระดับโรงเรียนกับศูนย์วิชาการระดับภาค ให้บริการเครื่องมือ และความช่วยเหลือในการผลิตวัสดุการเรียนการสอน และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประจำการ ถ้ากลุ่มโรงเรียนมีการใช้วิทยุ และโทรทัศน์ก็จัดไว้ในศูนย์ระดับนี้

ศูนย์วิชาการระดับนี้มี เสนอแนะโดยสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American-Library Association, 1969: 106-107) ในปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) มีข้อความโดยสรุป ได้ดังนี้

สถานที่ตั้งของศูนย์ และจำนวนนักเรียนที่จะได้รับบริการขึ้นอยู่กับสภาพของท้องถิ่น แบบแผนที่เหมาะสมจะเป็นก็คือ ศูนย์สำหรับกลุ่มโรงเรียนในเมือง หรือนคร ในเขตการศึกษา (School Distriets) หรือในระคมบที่กว้างขวางออกไป เพื่อรวมวัสดุสิ่งพิมพ์ และโสตทัศนศึกษา การจัดหาและการเตรียมวัสดุบริการโรงเรียนขนาดเล็ก การนิเทศด้านห้องสมุดอาจจะจัดทั้งหมด ที่กล่าวหรือเพียง 2-3 ประการดังกล่าวก็ได้

สำหรับมาตรฐาน ปี ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2512) ได้กล่าวถึงศูนย์ระดับนี้เพิ่มเติม มากขึ้นในด้านบุคลากร บริการ วัสดุ ค่าใช้จ่าย และการอำนวยความสะดวกในด้าน อาคารสถานที่

ศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียนมีการจัดกันแพร่หลายในเขตการศึกษา โดยให้บริการ โรงเรียนในเขตมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ศูนย์วัสดุเขต (The distriet Material Centers) ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษาเขต (The distriet Media Center) เป็นต้น

นอกจากนี้ ศูนย์วิชาการระดับนี้จัดบริการให้แก่โรงเรียนในเขตเมือง (The City Media Centers) ในเขตมณฑล (The County Materials Centers) จากการศึกษาทั่วประเทศ โดยการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง 183 เขตการศึกษา (School districts) ในปี ค.ศ. 1967 (พ.ศ. 2510) ปรากฏว่ามีเพียง 13 เพอร์เซ็นต์ เท่านั้นที่ไม่มีศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียนในเขตการศึกษา (Ahlers, 1968: 450)

หน้าที่และความรับผิดชอบของศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียน

คิฟเฟอร์ (Kieffer, 1965: 100-102) ได้กล่าวถึงศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียน โดยทั่วไปมีหน้าที่หลัก 5 ประการคือ

- 1) ให้อัสนเทศ (Informing)
- 2) ใ้การศึกษาและฝึกรวม (Eduesting and Training)

- 3) บริการจัดหา (Supplying)
- 4) การผลิต (Production)
- 5) การช่วยเหลือ (Assisting)

การให้ข้อเสนอแนะ ได้แก่การให้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ เทคนิคการใช้ ความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ ความสะดวก และบริการต่าง ๆ ที่ศูนย์จัดหาให้ การให้ข้อเสนอแนะควรจัดทำอย่างสม่ำเสมอแก่ครูอาจารย์ ผู้มาขอใช้บริการของศูนย์

ให้การศึกษและการฝึกอบรม อาจจัดให้คำแนะนำ การประชุม การสาธิต การฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ การผลิตวัสดุ เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ฟังระลึกเสมอว่าการให้การศึกษา และฝึกอบรมนั้นเป็นกระบวนการมิใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

การบริการจัดหา หมายถึง การจัดเก็บรักษา ซ่อมบำรุง จัดส่ง และนำเครื่องมืออุปกรณ์ไปบริการแก่ครูอาจารย์ได้ตาม เวลาและสถานที่ต้องการ

การผลิต ได้แก่การผลิตสื่อการสอนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น ผลิตวัสดุกราฟิก ภาพถ่าย แผ่นภาพโปร่งใส फिल्मสตริป สไลด์ ภาพยนตร์ บันทึกลงเสียง บันทึกลงภาพโทรทัศน์ จัดทำรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ เป็นต้น ขอบข่ายของการผลิตขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของหน่วยงานรวมทั้งงบประมาณและกำลังคน

การช่วยเหลืออื่น ๆ เช่น ช่วยเหลือ ครู อาจารย์ ในการเลือกวัสดุอุปกรณ์ จัดเจ้าหน้าที่ช่วยในการควบคุมเครื่องมือต่าง ๆ ช่วยจัดหาเครื่องมือ สื่อการสอนในการสอนของครู อาจารย์ ช่วยจัดเตรียมการใช้เครื่องมือ ช่วยจัดนิทรรศการ เป็นต้น

บุคลากร

บุคลากรในศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียน และทุกระดับ เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานทุกประการให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์วิชาการ การดำเนินงานภายในศูนย์จะประกอบด้วยบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ดัง

หัวหน้าศูนย์สื่อการศึกษา

เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ ไลต์เทคโนโลยี

เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ ที่มีความรู้ในการซ่อมบำรุง เครื่องมือ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

ต่าง ๆ

ช่างภาพ ทำหน้าที่ผลิตภาพนิ่งต่าง ๆ ถ่ายทำภาพยนตร์ แผ่นภาพโปรเจกต์

ช่างเขียน มีความรู้ในการออกแบบ และผลิตวัสดุกราฟิกอื่น ๆ

นักการภารโรง ทำหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคารสถานที่

งบประมาณ

งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการจัดบริการต่าง ๆ ของศูนย์สื่อการศึกษา ทางศูนย์อาจได้รับเงินสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. งบประมาณแผ่นดิน
2. งบพิเศษอื่น ๆ ซึ่งอาจได้มาจาก การจัดกิจกรรมหารายได้ การขอรับบริจาค จากมูลนิธิ สมาคมอื่น ๆ หรือเอกชนผู้มีจิตศรัทธา

ศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียนในประเทศไทย

ศูนย์วิชาการระดับกลุ่มโรงเรียนในประเทศไทย จัดตั้งขึ้นโดย สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มดำเนินงานจัดตั้งขึ้นเป็น โครงการพัฒนา คุณภาพการประถมศึกษา (2528-2531) หรือโครงการ คพศ. 7 โดยจัดในรูปแบบของศูนย์ วิชาการ ในระดับประถมศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษา ที่ประสบปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาความขาดแคลน ความไม่เสมอภาค ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการ และปัญหา คุณภาพของนักเรียน

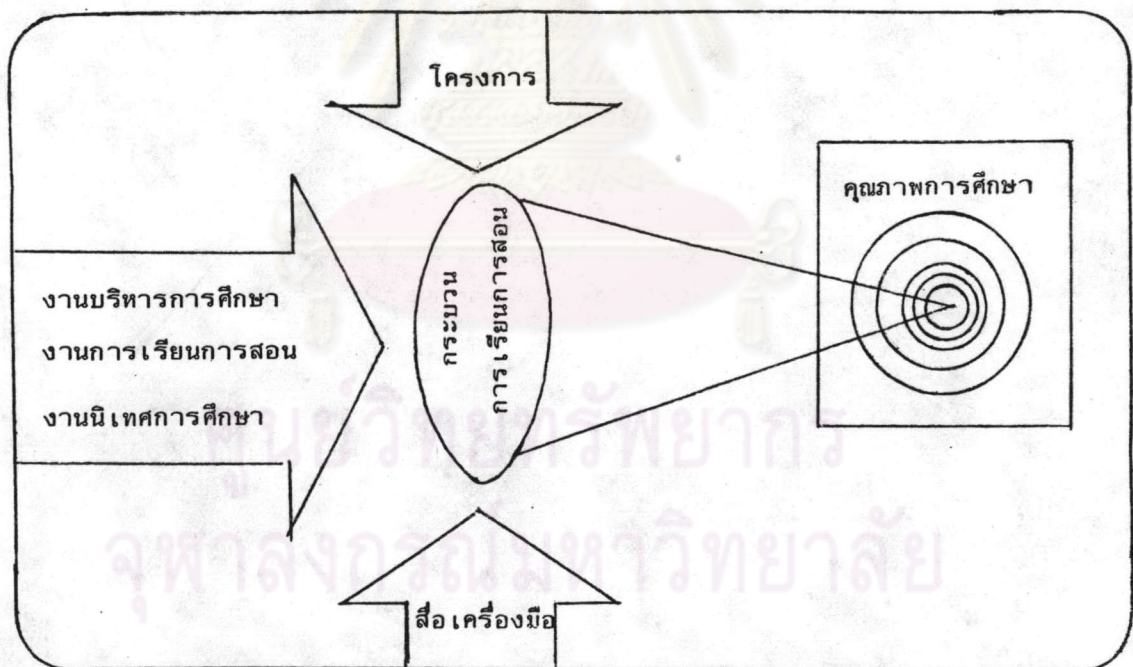
การดำเนินงานในระยะเริ่มต้น ได้เริ่มโครงการนำร่องในรูปแบบของศูนย์วิชาการ ระดับจังหวัด และระดับกลุ่มโรงเรียน ในจังหวัดปัตตานี และศรีสะเกษ และได้นำมาปรับปรุง แก้ไขในส่วนของวิธีดำเนินงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และจัดทำเป็นโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา (2528-2531) หรือโครงการ คพศ. 7 ต่อไป และขยายผลการดำเนินงานไปยัง

จังหวัดต่าง ๆ

ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มโรงเรียน ที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา ในด้านการจัดการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา หรือการบริหารการศึกษา โดยที่ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ประโยชน์จากศูนย์วิชาการกลุ่ม ในการปฏิบัติภารกิจด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดกระบวนการเรียนการสอนตามกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
2. การวางแผนโครงการเพื่อส่งเสริมหรือปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน
3. การผลิตสื่อ/เครื่องมือ ใช้ในการเรียนการสอน
4. การดำเนินงานตามโครงการ การนิเทศการศึกษา และการบริหารการศึกษา

แผนภูมิที่ 11 บทบาทของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530 :

จากแผนภูมิ จะเห็นได้ว่า งานสำคัญ คืองานการเรียนการสอน แต่จะมีงานบริหารการศึกษากับงานนิเทศการศึกษามาช่วยสนับสนุน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตร ศูนย์วิชาการ จะช่วยเหลือการดำเนินงานทั้ง 3 งาน โครงการวิเคราะห์ โครงการการสร้างสื่อ/เครื่องมือ พัฒนาวิธีการ เพื่อช่วยให้การดำเนินงาน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทและหน้าที่ของศูนย์วิชาการกลุ่ม โรงเรียน

ศูนย์วิชาการกลุ่ม โรงเรียนมีภารกิจหลักในการให้การสนับสนุนงานด้านวิชาการ ส่วนงานอื่น ๆ เป็นภารกิจรองที่ศูนย์วิชาการกลุ่ม โรงเรียนจะต้องให้ความร่วมมือสนับสนุนดำเนินงาน ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530 : 25-27) ได้ระบุถึง บทบาทและหน้าที่ดังนี้

1. วางแผนและโครงการพัฒนาการเรียนการสอน และงานวิชาการของกลุ่มโรงเรียน เป็นรายปี ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของกลุ่มโรงเรียน และสนองนโยบายการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยเน้นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 การวางแผนการสอน
- 1.2 การสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- 1.3 การวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอนภายในโรงเรียน
- 1.4 พัฒนาการจัดห้องสมุด และศูนย์สื่อการเรียนการสอนประจำโรงเรียน

2. เป็นศูนย์กลางการผลิตค้นคว้าทดลองในเรื่องสื่อ/เครื่องมือการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาวิธีการ โดยปฏิบัติตาม และสอดคล้องกับโครงการและแผนงานของกลุ่มโรงเรียน

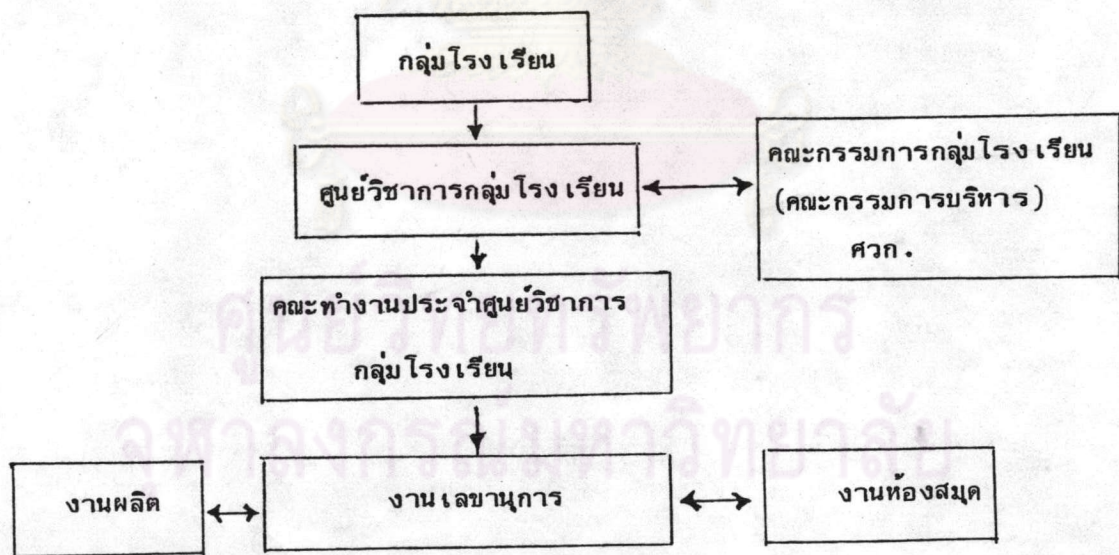
3. ประสานงานกับศูนย์วิชาการจังหวัดในการรับสนองงานการพัฒนาการเรียนการสอน ทั้งในระดับโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน

4. จัดระบบการให้บริการในการยืม การผลิต การสาธิต แนะนำ ส่งเสริม การใช้ การซ่อมแซม การเก็บรักษา สื่อการเรียนการสอนให้พอแก่ความต้องการ และเกิด ประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนการติดตามควบคุมการใช้

5. ประสานงานในการจัดอบรมหรือประชุมปฏิบัติการของกลุ่ม
6. ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การบริการ และการนิเทศให้เกิดผลทางคุณภาพ การประณศึกษาให้มากที่สุด
7. รายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
8. ปฏิบัติงานตามนโยบายของคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530 : 25-27)

การบริหารงานภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

การบริหารงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนดำเนินงานโดยคณะทำงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน การดำเนินงานทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลส่งเสริมของคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการด้วย ดังแผนภูมิข้างล่าง

แผนภูมิที่ 12 การบริหารงานภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530 : 30

จากแผนภูมิที่ 12 ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ดำเนินงานโดยคณะทำงานประจำศูนย์ วิชาการกลุ่มโรงเรียน ตามมติของคณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน และการดำเนินงานศูนย์วิชาการ กลุ่มโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 งานคือ งานเลขานุการ งานผลิต และงานท้องสมคส์

บุคลากรที่บริหารและปฏิบัติงานในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมี ประสิทธิภาพ จึงได้จัดบุคลากรในการบริหารและปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เป็น 2 คณะดังนี้

- 1) คณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ให้เป็นคณะ เดียวกันกับคณะกรรมการ กลุ่มโรงเรียน
- 2) คณะทำงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประกอบด้วย
 - 2.1 หัวหน้าสำนักงานกลุ่มโรงเรียน เป็นหัวหน้าคณะทำงาน
 - 2.2 ครูวิชาการประจำกลุ่มประสภการณ์ 6 คน เป็นคณะทำงาน
 - 2.3 ครูวิชาการสำนักงานกลุ่มโรงเรียน เป็นคณะทำงานและ เลขานุการ

หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

1. กำหนดนโยบายของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ นโยบายของกลุ่มโรงเรียน ตลอดจนนโยบายของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
2. จัดหาบุคลากรในการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
3. ตามแนวปฏิบัติในการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
4. ควบคุม ดูแล และให้การสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
5. ประเมินผล การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
6. พิจารณารายงานผลการปฏิบัติงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ที่คณะทำงาน ศูนย์วิชาการกลุ่มได้จัดขึ้น เพื่อนำเสนอต่อไปยังหน่วยเหนือ

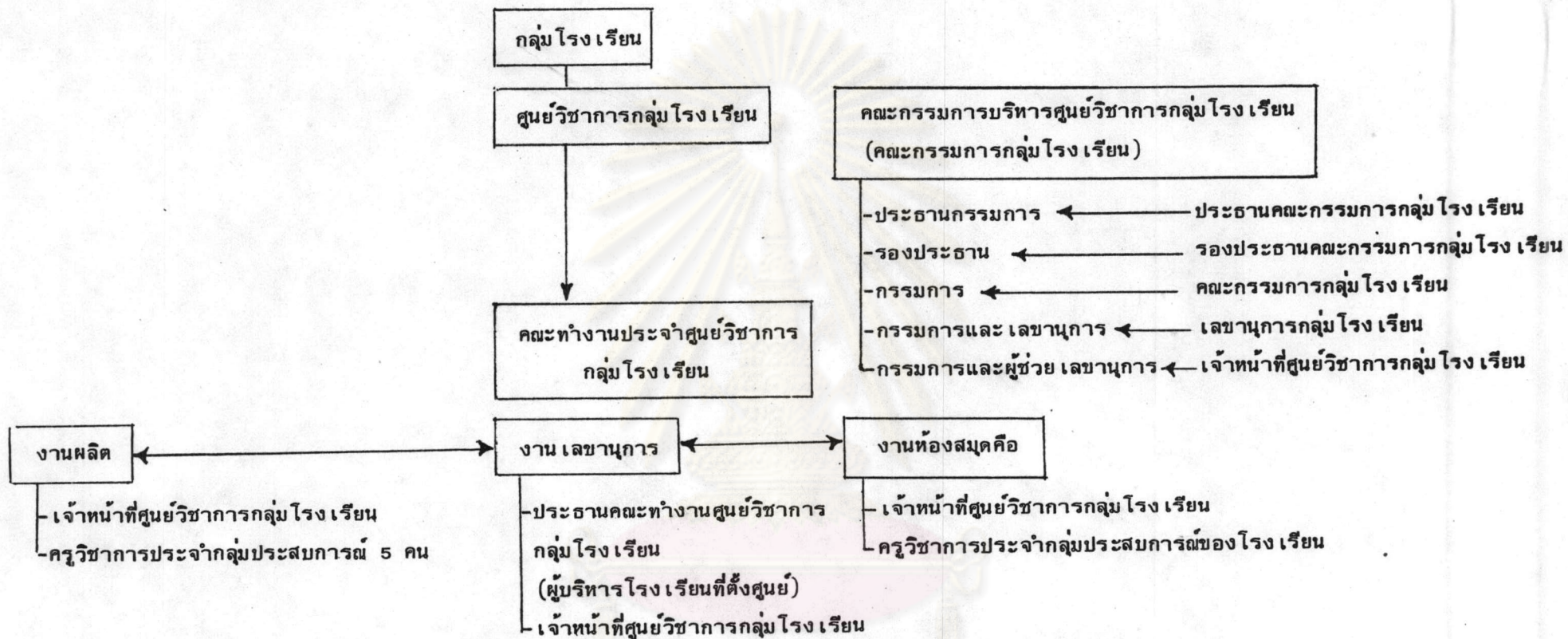
หน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

คณะกรรมการศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนมีหน้าที่ปฏิบัติตาม โครงการประจำปี และปฏิบัติงานประจำของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ตามฝ่ายงาน 3 งานที่จัดแบ่งไว้โดยมีบุคลากร และหน้าที่ประจำฝ่ายงานทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่

1. งานเลขานุการ
2. งานผลิตและบริการ
3. งานห้องสมุดสื่อ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

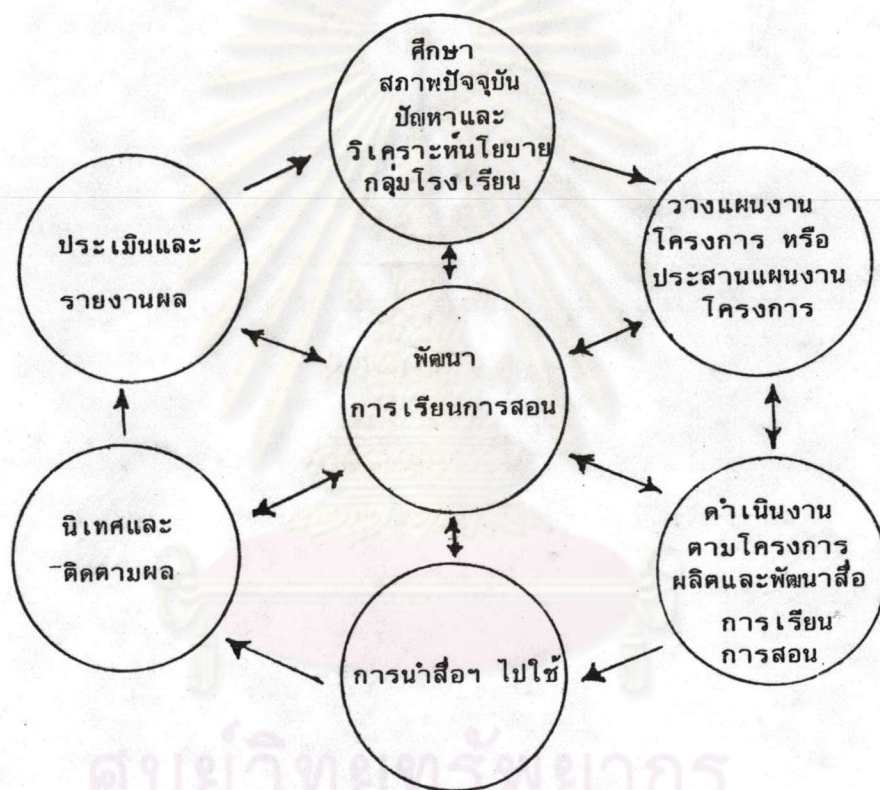

แผนภูมิที่ 13 ระบบการบริหารภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.จ. 30

การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

สำหรับกระบวนการดำเนินงาน ได้ยึดตามแนวทางที่มีแผนงานกำกับอย่าง เป็นระบบ ดังนั้นการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจะดำเนินตามโครงการรายปี โดยมีกระบวนการตามขั้นตอนดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 14 กระบวนการทำงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530 : 37

ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน เน้นการบริการสื่อการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนภายในกลุ่ม เป็นงานหลัก จึงต้องมีการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการของโรงเรียนภายในกลุ่ม เพื่อให้กลุ่ม ๆ วางแผนจัดทำโครงการประชุมปฏิบัติการผลิตสื่อ นิเทศการใช้สื่อโดยการแนะนำ

สาธิต หรืออบรม แล้วให้โรงเรียนนำไปใช้ หรือยืมใช้ มีการประเมินผลการนำสื่อการเรียน การสอนไปใช้เป็นระยะ ๆ ตามแบบประเมิน รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบการ พิจารณาในการพัฒนาสื่อที่ให้บริการมีสภาพที่ใช้การได้ และทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

การนิเทศติดตามผลการดำเนินงาน

การนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่ม โรงเรียน เป็นการแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม เพื่อปรับปรุงให้การดำเนินงาน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศมี 2 ลักษณะคือ

1. การนิเทศภายใน เป็นหน้าที่ของประธานกรรมการวิชาการกลุ่ม โรงเรียน เป็นผู้ดำเนินงาน หรือจะมอบหมายให้ใครดำเนินการก็ได้
2. การนิเทศภายนอก จากหน่วยเหนือ เป็นหน้าที่ของฝ่ายวิชาการ และฝ่าย บริหารระดับเหนือ จากกลุ่มโรงเรียนขึ้นไป

แหล่งทรัพยากร

เนื่องจากศูนย์วิชาการ เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม โรงเรียน ดังนั้นการดำเนินงานของ ศูนย์จึงต้องอาศัยทรัพยากรจากกลุ่มโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530 : 41-42)

1. บุคลากร ที่จะปฏิบัติในศูนย์ซึ่งตามโครงสร้างจะแยกเป็น 2 ส่วน
 - 1.1 คณะกรรมการฝ่ายบริหาร ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน
 - 1.2 คณะทำงาน ได้มาจากกลุ่มโรงเรียนเช่นกัน คือ ผู้บริหารโรงเรียน ที่ตั้งศูนย์ ครูวิชาการกลุ่มประสานงาน และครูที่ทำหน้าที่ประจำศูนย์
2. งบประมาณ ที่จะส่งเสริมการปฏิบัติงานของศูนย์ก็ต้องอาศัยงบประมาณวิชาการ กลุ่มโรงเรียน
3. วัสดุ สื่อ/เครื่องมือ ได้มาจากส่วนต่าง ๆ คือ

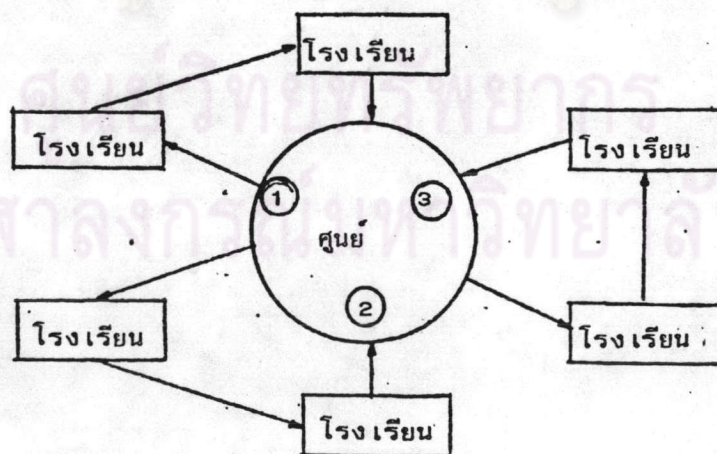

- 3.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดซื้อ/จัดหาให้
- 3.2 กลุ่มโรงเรียนดำเนินการจัดซื้อจากงบประมาณประจำปี
- 3.3 รับบริจาคจากหน่วยงานหรือ เอกชน

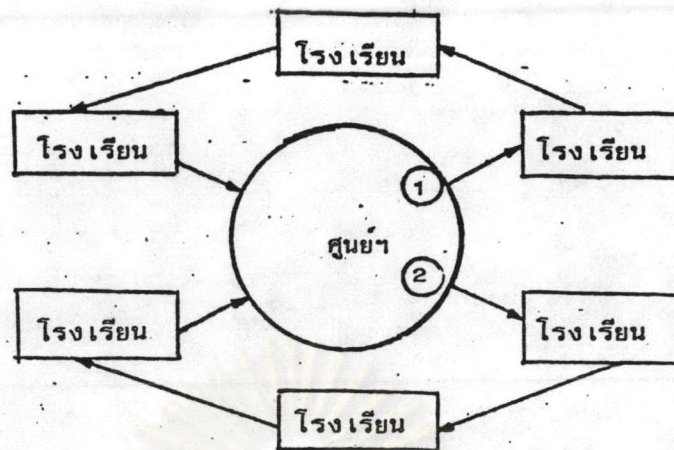
ประเภทของการบริการ : สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

- 1) การบริการประจำที่ เป็นการบริการภายในบริเวณศูนย์วิชาการ ตาม "แนวทางการจัดกิจกรรมในการบริการ" ดังกล่าวมาแล้ว กิจกรรมทุกอย่างจะเสร็จสิ้นภายในศูนย์
- 2) การบริการนอกสถานที่ เป็นการบริการที่ศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ไปหาผู้ใช้บริการเองเพื่อความประหยัด ความสะดวกและความเหมาะสม ตาม "แนวทางการจัดกิจกรรมในการบริการ" เช่นกัน
- 3) การบริการหมุนเวียนสื่อการสอนของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศ เส้นทางคมนาคม ระยะทาง จำนวนโรงเรียน หรือขนาดของกลุ่มโรงเรียนแตกต่างกัน ดังนั้นศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจึงอาจให้บริการหมุนเวียนสื่อการสอนในรูปแบบที่ต่างกันออกไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้ หรืออาจเป็นการนำรูปแบบหลาย ๆ รูปแบบมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละกลุ่มโรงเรียนมากที่สุด

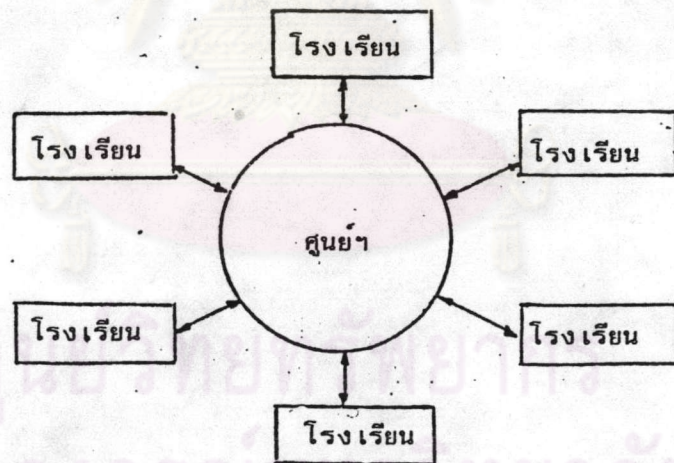

แผนภูมิที่ 15 การหมุนเวียนสื่อการสอนภายในกลุ่มครั้งละ 2 โรงเรียน

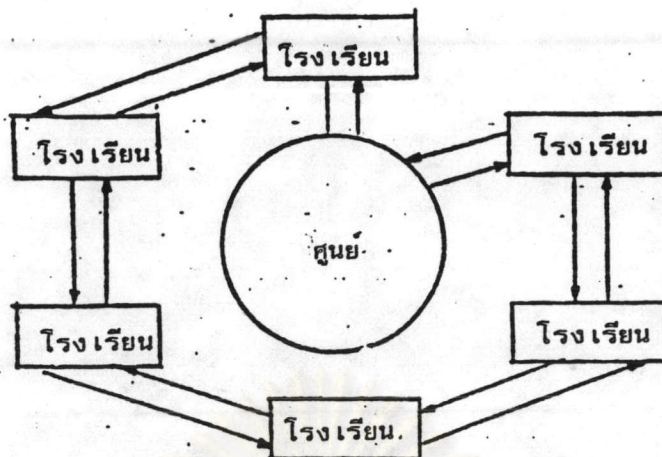
แผนภูมิที่ 16 การหมุนเวียนสื่อการสอนภายในกลุ่มครั้งละ 3 โรงเรียน

ใช้ในกรณีที่มีสื่อการสอนประเภทเดียวกัน 3 ชุด แต่ละชุดออกจากศูนย์ไปยังโรงเรียนภายในกลุ่ม ประมาณ 1-3 โรงเรียน แล้วคืนกลับยังศูนย์

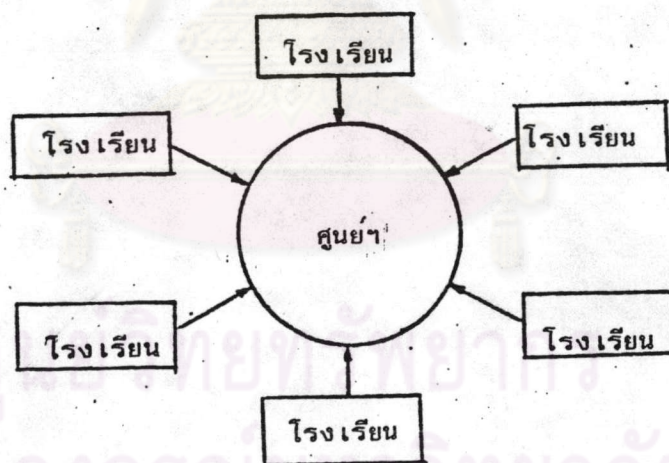
แผนภูมิที่ 17 การหมุนเวียนสื่อการสอนภายในกลุ่มครั้งละ 1 โรงเรียน

โรงเรียนแต่ละโรงเรียนในกลุ่มจะมาขยืมสื่อการสอนของศูนย์ฯ แล้วส่งคืนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อให้ศูนย์บริการสื่อเหล่านั้นแก่โรงเรียนอื่น ๆ หมุนเวียนไป หรือศูนย์นำสื่อไปยังโรงเรียนหนึ่ง แล้วกลับคืนศูนย์ และออกจากศูนย์ไปอีกโรงเรียนหนึ่ง

แผนภูมิที่ 18 การหมุนเวียนสื่อการสอนภายในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

ใช้ในกรณีที่มีสื่อเพียงชุดเดียว เริ่มจากศูนย์ไปยังโรงเรียนที่ 1 ถึงโรงเรียนสุดท้าย กลับคืนยังศูนย์ ในทำนองเดียวกันสื่ออีกประเภทหนึ่ง เริ่มจากโรงเรียนสุดท้ายไปยังโรงเรียนที่ 1 กลับคืนสู่ศูนย์ หมุนเวียนสลับเปลี่ยนกัน

แผนภูมิที่ 19 การใช้สื่อการสอนร่วมกันภายในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน

ที่มา จากแผนภูมิที่ 15-19 : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.จ : 2530)

ใช้กับสื่อการสอนประเภทที่ขนย้ายลำบาก ถ้าสามารถนำเด็กมา
รวมที่ศูนย์ได้ซึ่งใช้ในโอกาสที่มีการจัดแสดงนิทรรศการ หรืองานประชุมศึกษาแห่งชาติ วันพัฒนา
โรงเรียนในกลุ่ม เป็นต้น